

Onsdagen den 19 april

Kl. 19.30

Onsdagen den

19 april 1972

*Forskning m. m. i
samhällsplanerings-
frågor*

Förhandlingarna leddes till en början av fru andre vice talmannen.

§ 1 Forskning m. m. i samhällsplaneringsfrågor (forts.)

Fortsattes överläggningen angående civilutskottets betänkanden nr 13–18.

Herr TOBÉ (fp):

Fru talman! I civilutskottets betänkande nr 13 behandlas tio motioner med förslag om forskning inom samhällsplaneringens olika områden. Bakgrunden till det livliga motionerandet i det här avseendet är inte svår att förstå. Utskottets ordförande sade i sitt första anförande i dag, att det finns långa listor på osorterade krav i fråga om forskning inom bostads- och planeringsområdet. Samhällsplaneringsdebatten har varit livlig. Misstag har skett. Ibland har det varit fråga om dåligt handlag. Den färdiga produkten har inte blivit som man hoppats, och motionernas antal och innehåll bekräftar att vi vet för litet om dessa frågor.

Det är svårt att uttrycka samhällsplaneringens mål, men man brukar säga att det är att medverka till att skapa en god miljö för boende, arbete och fritid och att de delar av det vi planerar för dessa olika ändamål fungerar bra tillsammans. Jag tänker då kanske mest på den fysiska planering som det talats mest om i de betänkanden som vi nu behandlar. Det är inte någon koncis definition, men kanske den kan duga som arbetshypotes.

Vid sitt försök att kartlägga frågorna om forskning har utskottet funnit att det finns behov av en viss samordning. Det har gjorts en del insatser till samordning av statens råd för samhällsforskning och statens byggnadsforskningsråd. Men utskottet föreslår nu att riksdagen ger Kungl. Maj:t till känna, som riksdagsspråket uttrycker det, att det finns ett behov av översikt och samordning. Det är många ämnesområden och vetenskaper som berörs när det gäller forskning i samhällsplaneringen. Hittills har de tekniska och i någon mån de ekonomiska fått överväga, och i mindre grad har man anlitat och haft nytta av forskning inom sociologin, psykologin och medicinen, saker som Jörn Svensson här speciellt tog fram. Man har fått en del missnöjesyttringar från dessa discipliner och i mindre grad systematiska undersökningar som kan leda till konstruktivt arbete.

Det måste göras klart att utskottet inte anser att det skall vara en enda forskningsinstitution när vi nu talar om bristande samordning. Det hade legat närmast till hands att man som huvudorgan hade utnyttjat byggnadsforskningsrådet och det därtill knutna byggnadsforsknings-

Onsdagen den
19 april 1972

*Forskning m. m. i
samhällsplanerings-
frågor*

institutet, men byggnadsforskningsrådet har självt sagt att det finns andra, som också gör goda forskningsinsatser. I den skrift som byggnadsforskningsrådet utgivit i år — Samhällsplaneringsforskning, en problemanalys — framhålles särskilt värdet av den forskning som äger rum på små forskningsenheter vid universitetsinstitutionerna. Däri torde man väl inbegripa de tekniska högskolorna och andra högskolor, Nordplan m. m.

I skriften efterlyses en typ av samordning genom en för hela landet gemensam ledningsgrupp, möjligen med en litet administrativt sammanhållande organ. Jag ber härmed att få ge till känna att jag tror på och har starka sympatier för en sådan anordning.

I forskningen om samhällsplanering får vi emellertid inte förbise att vi inte bara bygger nytt utan också har att förnya städer, samhällen och stadsdelar. Där finns stora problem av såväl teknisk och ekonomisk som social art. Men det viktigaste och det är väl här de största missgreppen i praktiken har gjorts — är att se till att det hela fungerar medan man bygger om eller förnyar, dvs. samordnar åtgärderna så att inte stadskärnorna som nu i årtal ser ut som bombade städer.

Det är mycket praktiskt handlag som har saknats. Den ena grenen av ombyggnadsarbetet och planeringsarbetet har gått före den andra, och man har inte hunnit ifatt varandra. Här har vetenskapen med hjälp av nätplanering, operationsanalys o. d. nog en hel del att ge. Därigenom borde man åtminstone kunna undvika de stora misstagen.

Jag ber också, fru talman, få säga några ord om civilutskottets betänkande nr 18 som handlar om departementsindelningen. Betänkandet grundas på en partimotion från folkpartiet, motionen 1430. Man hemställer att förslag bör framläggas om inrättandet av ett planerings- och bostadsdepartement. Samordning av bostäder och planering anser motionärerna vara viktigt. Bostadssektorn ligger nu inom inrikesdepartementets arbetsområde, där intresset mest är inriktat på sysselsättningsfrågor och där bostadsfrågorna blir ett instrument i konjunktur-utjämnande syfte. En sådan omvandling av departementet har stötts av byggindustrialiseringsutredningen, och riksdagens revisorer har i en skrivelse till Konungen — skrivelsen är bifogad till utskottsbetänkandet — gjort en framställning därom. Det framgår också av utskottsbetänkandet att 11 av 13 hörda remissinstanser förordar en sådan ordning.

Motionen avvisas av formella skäl. Regeringen fördelar själv ärendena mellan departementen enligt gällande ordning. Men i sak är motionen tillstyrkt.

Utskottet påpekar att riksdagen genom utskottsorganisationen — där alltså civilutskottet handlägger såväl planeringsfrågorna från civildepartementet som bostadsfrågorna från inrikesdepartementet — uttryckt sin uppfattning att dessa ärenden hör ihop. Förhoppningsvis tar vederbörande departementschefer del av utskottsbetänkandet. De kanske läser de få raderna, begrundar vad som kan inrymmas i de goda råd som döljer sig bakom dem och verkställer den önskvärda förändringen inom departementsorganisationen.

Herr GREBÄCK (c):

Fru talman! Debatten börjar närma sig sitt slut. Jag skall bara göra några kommentarer i första hand till civilutskottets betänkande nr 13, därför att vi i utskottet har lyckats ena oss om en skrivning som jag tror är av mycket stor betydelse.

Herr Tobé har berört vad frågan gäller, nämligen forskning i samhällsplaneringsfrågor. Det har för utskottet framstått som mycket angeläget att man dels skaffar sig en översikt över den forskning som pågår, dels får en samordning till stånd. Det är med glädje jag kan konstatera att full enighet varit rådande i utskottet om vikten och betydelsen av denna forskning. Även om denna enighet inte sträckt sig så långt som till ett tillstyrkande av de många motionerna, har utskottet kunnat ena sig om en skrivning som i väsentliga avseenden bör kunna tillfredsställa motionärernas skilda önskemål.

Utskottet menar att riksdagen tills vidare bör avstå från en detaljprövning av de krav på forskning och utredning som framställts i motionerna. Det är bättre, anser utskottet, att de förslag och krav som framförts av motionärerna kan sättas in i ett större sammanhang och därigenom samordnas och graderas efter angelägenhet och betydelse. Detta är nödvändigt om det skall bli möjligt att omsätta dem i praktisk handling. Utskottet finner det därför önskvärt att regeringen lämnar riksdagen en översikt över inriktningen av samhällsplaneringsforskningen. Samtidigt bör riksdagen också få reda på hur regeringen anser att forskningsverksamheten skall fungera och hur forskningsuppgifterna skall fördelas och prioriteras mellan t. ex. staten och olika forskningsinstanser och institutioner. Forskningsinsatserna måste samordnas, och tillgänglig information måste kunna omsättas i användbara alternativ och realiserbara lösningar. Denna utskottets uppfattning bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Jag har velat stanna vid de här frågorna, därför att det finns ett visst sammanhang mellan denna forskning - hur vi skall kunna nyttiggöra oss den - och den reservation som är knuten till betänkandet nr 15 som Jörn Svensson tog upp i sitt anförande här förut. Jag menar att med anledning av den framställning som vi hoppas att riksdagen kommer att göra till regeringen om att lämna riksdagen en översikt om forskningen och om att lämna förslag till hur man skall lösa samordningsfrågor o. d. borde det också bli möjligt att skaffa sig ingående kännedom om alla de problem som Jörn Svensson berörde och ge oss utgångspunkter för hur vi skall kunna angripa dem.

Til syvende og sidst blir det väl ända kommunerna som måste ge sig i kast med att praktiskt lösa frågorna, naturligtvis med ledning av de uppgifter som forskningen kan ställa till förfogande, så att man inte gör misstag och upprepar redan förut begångna misstag i fortsättningen. Jag tror att det är så vi bör försöka att tackla de här problemen i fortsättningen.

Jag fick en fråga av herr Lindkvist angående min uppfattning i fråga om regionplaneringen i Stockholmsområdet. Jag ber att få hänvisa till det utförliga yttrande som vi centerpartister har knutit till betänkandet nr 15. Det är en sak som jag skulle vilja peka på alldeles speciellt, nämligen

Nr 61

Onsdagen den
19 april 1972

*Forskning m. m. i
samhällsplanerings-
frågor*

Onsdagen den
19 april 1972

*Forskning m. m. i
samhällsplanerings-
frågor*

att man i utskottsbetänkandet säger: "Riksdagen har vid upprepade tillfällen uttalat sig för en dämpning av tillväxten av storstadsområdena och inom regionpolitikens ram ange vissa konkreta riktlinjer för Länsplaneringen." Vi har till nöds accepterat vad utskottet sagt i detta avsnitt med tanke på skrivningen om dämpningen, men vi har i det särskilda yttrandet närmare velat precisera vår syn på hur denna dämpning skall ske.

Det räcker enligt vår uppfattning inte med att bara tala om att det är angeläget att befolkningstillväxten, resurstillskotten o. d. dämpas i storstadsregionerna, utan man måste skaffa sig litet bättre hållpunkter för sådana åtgärder, och då kommer jag över på nästa punkt – som jag tillmäter stor vikt – i centerns ställningstagande till denna fråga, nämligen de förväntningar som vi ställer på planeringsverksamheten inom samhället. Vi anser att en planering på lokal nivå i form av generalplaner och givetvis även detaljplaner måste bilda grunden för vad som så småningom skall bli en länsplan och en riksplan. Man måste börja underifrån för att skaffa sig underlag för att komma fram till en riksplan som griper över samtliga dessa problem.

Jag tror att det är klokt att avvakta de propositioner som vi har att vänta i höst, dels från inrikesdepartementet, dels från civildepartementet om den regionala planeringen och om riksplaneringen för att då ta upp en ny debatt om hur utvecklingen i vårt land såväl befolkningsmässigt som i fråga om fördelningen av de ekonomiska resurserna skall avvägas inom de olika områdena.

Till slut ett par ord om den av herrar Ullsten och Strömberg vid betänkandet nr 17 fogade reservationen. Jag skulle vilja ge herr Ullsten ett litet råd för den händelse denna reservation blir nedröstad och jag förutsätter nästan att den blir det. Tappa då inte modet utan gå till det ansvariga borgarrådet i Stadshuset, sätt råg i ryggen på honom och uppmana honom att tillämpa gällande bygglagstiftning! Då kan säkerligen dessa problem klaras upp både snabbare och effektivare än om man hos Kungl. Maj:t hemställer om sådana ändringar i byggnadslagstiftningen som ökar kommunernas möjlighet att ingripa mot den s. k. smygkontoriseringsen. Hjälper inte det, gå då till länsstyrelsen, som har ansvaret för att byggnadsnämnderna tillämpar gällande bygglagstiftning!

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Fru talman! Bara några få ord med anledning av reservationen 1 vid civilutskottets betänkande nr 15 rörande den fysiska riksplaneringen och förhållandena i Storstockholm!

Vpk-reservationen nr 1 grundar sig på motionen 612, och den borde egentligen ha diskuterats med en mera allmän regionpolitisk debatt som ram. Det är, som jag tidigare har påtalat, litet olämpligt att utskottet har brutit ut frågan på det sätt som skett. Bakgrunden till motionen är emellertid det från vår synpunkt naturliga kravet i linje med vår regionpolitiska motion 596 att den fysiska riksplanen ges en sådan utgångspunkt att den inte, som vi anser är fallet nu, i praktiken är en sorts komplement till den koncentrationsutveckling som pågår och som

underbyggs av den regionpolitiska attityden i stort.

För det första är ju riksplanens inriktning tydligen ganska starkt bunden till den allmänna regionpolitiken. För det andra är dess målsättning mycket blygsam och begränsad – det märker man när man plockar sönder den. Den går mest ut på att registrera och inventera faktiska tendenser, däribland framför allt näringslivets krav på och behov av markresurser och lokaliseringsställen, och att sedan dra ut dessa tendenser och undersöka i vad mån de kommer i konflikt med eventuella andra tendenser och önskemål. Det är alltså inte fråga om att utöva något som helst egentligt styrande inflytande utan att registrera befintliga krav och att söka avvärja kollisioner mellan de kraven.

Det anser vi emellertid vara helt otillräckligt, och eftersom vi kräver en regionpolitik med andra målsättningar måste vi rimligtvis också i konsekvensens namn kräva en fysisk riksplan baserad på andra utgångspunkter. Det är alltså bakgrunden, men denna debatt bör egentligen föras inom ramen för en regionalpolitisk debatt och inte på det splittrade sätt som nu blir fallet.

Några få ord, fru talman, om Storstockholmsproblematiken. Oskar Lindkvist har här velat göra gällande i sin kritik mot centerpartiet att man nu har kommit in i en utveckling där det inte skulle krävas några egentliga dämpande åtgärder, att utvecklingen i Storstockholmsregionen så att säga dämpat sig själv, och han anförde vissa data till stöd för det påståendet. Nu vet ju Oskar Lindkvist lika bra som jag att detta av allt att döma är en temporär historia. Den beror på de specifika konjunkturella förhållanden som nu rader och som skapat en så stor arbetslöshet i landet i allmänhet att storstadsregionerna har förlorat det underskott på arbetskraft som näringslivet där tidigare hade att räkna med och som var en stark drivkraft när det gällde att stimulera inflyttningen dit. Nu är det så att säga dålig arbetsmarknad även i storstadsregionerna. Därför växer dessa mindre.

Det betyder inte att den relativa förskjutningen av produktionsresurser inom landet har avstannat. Framför allt skall man vara klar över att en mera expansiv konjunktur, när den kommer, innebär att den tidigare omflyttningstendensen till storstädernas förmån återtages på i princip samma sätt som på 1960-talet. Att problematiken på intet sätt har blivit inaktuell till följd av de senaste två å tre årens utveckling tror jag att man skall vara helt klar över.

Även om Oskar Lindkvist nu vill framträda som kritiker av centerpartiet – och det är en diskussion som jag i och för sig inte har så stor anledning att blanda mig i – så tycker jag nog att det är politiskt litet magstarkt, när han tar den nuvarande situationen i fråga om befolkningsutvecklingen i Storstockholmsregionen till utgångspunkt för att proklamera sig som företrädare för en socialdemokratisk regionpolitik i Storstockholm som skulle utgå från människornas behov. Oskar Lindkvist måste då förbise två väsentliga saker. En sådan politik skulle vara en helt annan än den regionpolitik som förs och har förts, och den stämmer inte överens med den regionplan som de maktägande socialdemokraterna i Storstockholmsdistriktet har ställt sig bakom.

Den politik som förts har helt andra ideologiska målsättningar.

Nr 61

Onsdagen den
19 april 1972

*Forskning m. m. i
samhällsplanerings-
frågor*

Onsdagen den
19 april 1972

*Forskning m. m. i
samhällsplanerings-
frågor*

Hjalmar Mehr förklarade att det var för näringslivets skull man byggde ut. Det var för näringslivets skull man bestämde sig för en viss typ av trafiklösningar. Det var för näringslivets skull man satsade på bilismen. Det var för näringslivets skull man skulle acceptera segregationen och zoneringsplaneringen av storstadsregionen Stockholm.

Det är en helt annan politik än den Oskar Lindkvist företräder, och det är väl ingen tvekan om vilken linje inom det socialdemokratiska partiet i Stockholmsregionen som har makten bakom sig. Det är Hjalmar Mehrs linje. Oskar Lindkvist är -- som vanligt, skulle jag vilja säga -- endast till för att på socialdemokratins vänstra flygels vägnar framföra smakligare och mer humanistiskt utformade alternativ, medan i själva verket det maktpolitiskt betydelsefulla är vad personer som Hjalmar Mehr lagt fast, när planerna för Storstockholmsregionens utveckling en gång spikades med professor Kristenssons benägna ideologiska hjälp.

Till sist bara en liten släng åt de borgerliga i anslutning till debatten om villabebyggelse och flerfamiljshus. De borgerliga är mycket på offensiven när det gäller att angripa bristerna i den socialdemokratiska bostadspolitik, och det finns kanske skäl att vara det från många utgångspunkter. Men samtidigt tror jag att de är helt verklighetsfrämmande när de menar att en av de väsentliga vägarna till en lösning av bostadsmiljöns problem skulle ligga i en ökad andel småhus.

Jag kan försäkra, och det är uppenbart för var och en som studerat detta problem det allra minsta, att för nyslummens invånare, för de lågavlönade och för de betryckta, för dem vilkas problem jag har försökt dra fram här i dag är den dyra villan och den dyra egna tomten verkligen inte något alternativ. För dem ligger alternativet i en väsentlig kvalitetsförbättring i byggandet av flerfamiljshus och i utformningen av höghus och flerfamiljsbyggen på ett sådant sätt att man skapar en annan typ av miljö än man gjort i nyslummen.

Villabebyggelsen är icke alternativet, och den kan över huvud taget icke vara något alternativ utom för den specifika del av befolkningen som har en hushålls- och familjestruktur av den traditionella, jag höll på att säga borgerliga typen. Men eftersom det är så, i synnerhet i storstadsområdena, att man får en ökad andel hushåll som icke ansluter sig till denna typ utan som är av en helt annan typ och har helt andra behov än att bo i villa framstår också dessa entydiga krav på ett orimligt ökande av villabebyggelsen på flerfamiljsbebyggelsens bekostnad som föga ägnade att lösa de problem som det är frågan om.

Herr BFRGMAN (s):

Fru talman! Jag skall i detta anförande bara beröra riksplanefrågan som herr Svensson tog upp. Jag föreställer mig att Oskar Lindkvist, som av herr Svensson nu blivit tilldelad vissa roller inom vårt parti -- herr Svensson har väl sådana egna erfarenheter om rollfördelningar i spelet hos kommunisterna att han tror att man gör likadant på andra håll -- kommer att ge svar på tal i det som berör Stockholm.

Herr Svensson sade att debatten borde föras i ett större sammanhang, och det tycker jag är alldeles korrekt. Men den bör också föras vid en annan tidpunkt. Den bör föras till hösten. Då kommer propositioner

både beträffande riksplanefrågan och beträffande regionalpolitiken. Nu har vi som underlag för debatten en riksplaneskiss, och det är en utredningsprodukt. I och för sig är det intressant att diskutera den. Jag har varit på många debatter om den sedan den publicerades, och det är ett fängslande tema. Men vi kan inte bedöma den motion, som herr Svensson pläderar för, ensam emot riksplaneskissen. Denna är nu ute på remiss, och det kommer in många synpunkter vilka skall vägas samman, och denna motion kan ju också verka som något slags remissvar som skall vägas in i diskussionen. Därefter kommer regeringen att ta ställning. Då har vi ett underlag för en diskussion, och det är de motiven som gör att vi från utskottets sida inte tycker att det finns skäl att behandla motionen på annat sätt än vi har gjort.

Jag yrkar därför bifall till utskottets hemställan på denna punkt.

Herr ULLSTEN (fp):

Fru talman! Herr Grebäck rekommenderar mig att, ifall reservationen om smygkontoriseringen skulle falla – vilket han bedömt som sannolikt – försöka ge stadsbyggnadsborgarrådet litet råg i ryggen. Ja, reservationen kommer förmodligen att falla. Det är ett öde som drabbat både mig och herr Grebäck mest hela dagen. Och ifall det här problemet är så lätt att lösa, så nog skall jag, försöka bidra att ge stadsbyggnadsborgarrådet råg i ryggen. Eftersom det handlar om råg så kanske jag får räkna med litet centerpartihjälp också.

Men, fru talman, jag tänkte också få beröra diskussionen om befolkningsprognoserna för Stockholmsregionen. Jag kan instämma med herr Lindkvist i det mesta av vad han sade, men han förlitar sig enligt min uppfattning kanske alltför mycket på de siffror som gäller för 1971 och för början av 1972 och som visar en avtagande befolkningstillväxt i Storstockholm. Dess värre, frestas jag säga, är väl detta i hög grad ett lågkonjunkturfenomen. Vad som bl. a. inträffat är ju att invandringen från utlandet till denna region praktiskt taget upphörde under 1971 och väntas i en utvandring under början av detta år. Den befolkningsutvecklingen kan vi inte gärna räkna med som bestående. Jag tror inte det finns någonting som antyder att detta är en trend som kommer att fortsätta. Såvitt jag förstår utgår den motion vi diskuterar inte heller från detta utan i stället från den situation som vi hade före lågkonjunkturen.

Frågan är då om man från den utgångspunkten bedömer det som möjligt att arbeta med en befolkningsprognos som innebär att inflyttningen till Storstockholm – antingen det är fråga om inflyttning från landsorten eller från utlandet – helt skulle upphöra. Hävdar man detta, då är det faktiskt nödvändigt att förklara vilka nya hittills inte tillämpade regionalpolitiska medel man knyter sina förhoppningar till.

1967 års länsprogram, som behandlades i riksdagen 1969, byggde på en befolkningsprognos som i stort sett har kunnat hållas. Om man nu från motionärernas sida räknar med en väsentligt lägre tillväxt är det nödvändigt att de talar om på vilka grunder man menar sig kunna göra den förutsägelsen. Om man inte kan det är det svårt att komma ifrån att rekommendationen att man för samhällsplaneringen i Stockholmsregionen kan utgå från denna mycket låga befolkningstillväxt blir liktydig

Onsdagen den
19 april 1972

*Forskning m. m. i
samhällsplanerings-
frågor*

med att man föreslår en ganska långtgående nedrustning av en rad samhällsfunktioner i denna region med alla de konsekvenser detta får, inte minst för människor i lägre inkomstlägen, som alltid drabbas först om samhällsservicen sviktar.

Herr GREBÄCK (c) kort genmäle:

Fru talman! Bara några ord om riksplanen. Jag tar upp den frågan därför att man överallt i debatten stöter på föreställningen att det föreligger en färdig riksplan som man har att ta ställning till. Ännu är det bara en första början, en skiss. Jag tycker inte att man skall klandra utredare och författare till riksplaneskissen för att de i första hand har planerat för våra kuster. Dessa områden är de mest ömtåliga, och det är väl alldeles riktigt att de har börjat med dem och med fjällområdena. Men man får förutsätta att planeringsarbetet skall gå vidare och så småningom omfatta hela landet. Då kan man få en inventering och en översikt över de fysiska resurserna för att komma fram till en hushållning med mark och vatten. Men någon riksplan kommer det naturligtvis inte att bli förrän man fått med även generalplaneringen i kommunerna och länsplaneringen i bilden och arbetat samman allt detta till en riksplan.

Det är angeläget att säga detta, därför att man på många håll, både i press och i organisationer, debatterar så i blindo.

Herr LINDKVIST (s):

Fru talman! Herr Svensson i Malmö tog upp diskussionen om Storstockholmsproblematiken och gick i ett ihärdigt svaromål mot de synpunkter på centerpartiets agerande i de här frågorna som jag hade kritiserat före måltidsuppehållet. Vi skall inte ta de nuvarande befolkningssiffrorna alltför allvarligt, säger herr Svensson, eftersom de har en mycket klar anknytning till den aktuella sysselsättningssituationen i Storstockholm. Det är möjligt. Vi vet ingenting om det, herr Svensson. Vad vi vet något om är de siffror som jag har nämnt från 1971 och som också visar en mycket, mycket klar trend för 1972. Därför menar jag att den dämpning som centerpartiet har efterfrågat för Storstockholmsregionen — och centerpartiet har där i vissa lägen sällskap med vänsterpartiet kommunisterna — är på väg att inträda. Det är från det utgångsläget man har att diskutera hur regionen i fortsättningen innehållsmässigt skall se ut.

Nu säger herr Svensson att man inte skall tro alltför mycket på Oskar Lindkvist, för han tillhör visserligen det socialdemokratiska partiets vänsterfront, men han är bara till för att smaksätta alternativen så att de kan göras mera njutbara i den politiska kretsen. Jag tror att herr Svensson skall akta sig för att göra alltför säkra uttalanden om tillståndet i det socialdemokratiska partiet. Eftersom jag byggde mitt anförande på ett alldeles färskt material, nämligen från de socialdemokratiska ledamöterna av borgarrådsberedningen i Stockholm, och klart angav de principiella målsättningar som finns i förslaget till remissutlåtande, tycker jag att herr Svensson skall vara litet försiktig med sina omdömen — i synnerhet som herr Svensson ju tidigare haft någon liten erfarenhet av tillståndet i det socialdemokratiska partiet. Att herr Svensson sedan försvann ur SAP har

sannerligen demokratin inom partiet inte blivit lidande på, det kan jag försäkra.

Sammanfattningsvis, fru talman, vill jag säga att det väsentliga i debatten om Storstockholm är att Storstockholmsregionen skall ha en social funktion när det gäller arbete, när det gäller bostäder, när det gäller utbildning och när det gäller fritid. Jag menar att det är ganska viktigt att slå fast att man inte skall vidta åtgärder av det slag som antyddes i centerens agerande före måltidsuppehållet och som åstadkommer tvära kast i den regionala utvecklingen i Storstockholm. Det var jag angelägen om att framhålla. Nu har vi förstått att herr Svensson i Malmö delar centerpartiets uppfattning.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Fru talman! Det är väl rätt orimligt, herr Lindkvist, att börja diskutera principiell regionpolitik utifrån två års befolkningsstatistiska tillfälligheter. Jag vet inte att det någonsin har förekommit. Det hela är bara tillrättat för att Oskar Lindkvist skall kunna föra ett visst resonemang. Skall man se det på sikt, skall man naturligtvis också ta med det förhållandet att under hela 1960-talet hade vi denna speciella förskjutning till bl. a. Storstockholmsregionens förmån. Och vill man föra en principiell regionpolitisk debatt, kan man inte bara bortse från det, därför att det under två års speciell lågkonjunktur har varit annorlunda. Frågan är fördenskull inte mindre aktuell, om man ser den i perspektivet av utvecklingen fram till år 2000.

Sedan vet herr Oskar Lindkvist lika väl som jag hur det går till i politik, både i det socialdemokratiska partiet och i andra etablerade och maktägande partier. Man sätter ju inte upp på sitt program att man skall skapa nyslumsområden, utan man sätter upp att man skall föra en social bostadspolitik, och sedan blir det nyslumsområden i alla fall. Man sätter upp på sitt program att man skall föra en regionpolitik för Storstockholmsregionen som skall utgå från de många människornas behov. Att det sedan råkar bli så, att den utgår från näringslivets och storkapitalets behov — vilket alla kan konstatera när de ser sig omkring — är ju en helt annan sak. Sådana här agitatoriska proklamationer som ingår i Oskar Lindkvists schema som skenbar vänsteravvikare i det socialdemokratiska partiet skall man inte ta på allvar, utan man skall se till hur det verkligen fungerar. Det är professor Kristensson och Hjalmar Mehr som är ideologerna bakom den socialdemokratiska regionpolitiken i Stockholm och icke Oskar Lindkvist, som i sammanhanget spelar maktlöshetens roll.

Herr LINDKVIST (s) kort genmäle:

Fru talman! Jag har med säkerhet inte lika stort inflytande i det socialdemokratiska partiet som herr Svensson i Malmö har i vänsterpartiet kommunisterna, och då ser vi också hur det går när herr Svensson är agerande i frågor av det här viktiga slaget.

Här säger nu herr Svensson i sin replik att två års erfarenhet är för kort tid för att ge debatten om Storstockholmsregionen en principiell inriktning. Men den principiella inriktningen, herr Svensson, måste ju bygga på ett underlag som har anknytning till de färskas uppgifter vi har

Nr 61

Onsdagen den
19 april 1972

*Forskning m. m. i
samhällsplanerings-
frågor*

Onsdagen den
19 april 1972

*Forskning m. m. i
samhällsplanerings-
frågor*

att räkna med i debatten, och principen bygger på den framtida utvecklingen i Storstockholmsregionen under 1970-talet. Orkar man inte med att på detta underlagsmaterial åstadkomma en principiell riktning mot framtiden, då tycker jag man skall tala med något mindre bokstäver i frågor av det här mycket viktiga slaget.

Det är uppenbart att herr Svensson fått någon form av allvarlig allergi gentemot Hjalmar Mehr i Stockholm. Jag vet inte var den ligger, eftersom herr Svensson inte har gjort någonting annat än presterat mycket svepande, allmänna, till intet förpliktande resonemang när det gäller kritiken. Jag tycker att vi som sysslar med politik skall omge oss med litet grand anständighet och välja de tillfällen när vi skall gå in och kritisera olika ting som anknyter till politiska sammanhang. För mig framstår Hjalmar Mehr som kanske en av de mest lysande kommunalmän som vi haft i landet på senare decennier. Här bryter sig meningarna kring denna fråga, men jag tycker ändå, fru talman, att jag vill säga detta, därför att debatten väl ändå skall röra sig inom ramen för någon form av politisk anständighet.

Nu säger herr Svensson att vad jag anförde inte skall tas så allvarligt och att det är en agitatorisk problematik jag utvecklar. Det är ju ett uttryck för hur herr Svensson reagerar när han blir emotsagd på punkt efter punkt av sina inlägg. Då tillgriper han de mycket billiga invändningar och repliker som han vanligen använder ute i buskarna. Kan vi inte vara överens om, herr Svensson, att låta det som hör buskarna till vara där och låta det som hör riksdagen till vara här!

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Fru talman! Efter Oskar Lindkvists demonstrerade förakt för vad han kallar buskarna, dvs. verkligheten utanför det riksdagshus där han sitter och lyfter sin lön, och som den representant för "oanständigheten" jag är skall jag be att få svara honom på ett par punkter.

Herr Oskar Lindkvist tror väl inte att man skall kunna bygga upp en regionalpolitisk planering på basis av två års befolkningssiffror. Jag medger att det inte är en ointressant företeelse som herr Oskar Lindkvist här plockar fram, och visst skall den beaktas. Men när man har att göra med ett regionpolitiskt perspektiv som rör sig över decennier, så får man i all rimlighets namn ta hänsyn till att det försiggår en automatisk kapitalistisk koncentrationsprocess i det här landet och att denna koncentrationsprocess dominerade under hela 1960-talet. Den orsakade en betydande tillväxt för Storstockholmsregionen. Man kan inte bara kasta hela det perspektivet åt sidan genom att det nu på grund av speciella faktorer har blivit en uppdämning. Denna uppdämning må sedan diskuteras för vad den är. Men så mycket kan vi väl vara överens om att man skall ha längre perspektiv bakåt och framåt än två år.

Låt mig sedan i någon mån nansera, om jag så får säga, den servila beundran för Hjalmar Mehr som Oskar Lindkvist gav uttryck för. Den är mycket intressant därför att vi vet att Hjalmar Mehr har en mycket bestämd ideologi när det gäller Storstockholms funktion. Det skulle vara intressant att veta om herr Oskar Lindkvist delar den ideologin eller om han inte gör det, därför att det ställer vad han tidigare har sagt i en

speciell belysning. Så här säger Hjalmar Mehr i ett yttrande i samband med debatten om regionplanen: "Det är viktigt att erinra om att den funktionsduglighet som eftersträvas" -- dvs. i Stockholmsregionen -- "i första hand tar sikte på livs- och arbetsmöjligheterna för näringslivet."

Vidare säger han att frågan gäller följande: "Vilken cityreglering ger den stora företagsekonomiska enheten, Stockholm och dess näringsliv, de största utvecklings- och arbetsmöjligheterna för decennier framåt i en tid när stormarknadernas problem tränger på och näringslivets lokalisering och slagkraft har ett vitalt samband?"

Han säger också: "Verkligheten är att näringslivet har slagit sig ner på Norrmalm och att enorma summor nedlagts som kräver sitt nyttiggörande och sin förräntning."

Är detta uppfattningar om de ideologiska grundvalarna för regionpolitiken i Stockholm som herr Lindkvist delar eller inte? Delar han dem inte är det obestriddligen en betydande spricka i det socialdemokratiska partiet. Delar han dem har han ju framträtt under falsk flagg tidigare i debatten här i dag, när han påstod att han hade en helt annan åsikt.

Herr LINDKVIST (s) kort genmäle:

Fru talman! Herr Svensson i Malmö genomgår i varje fall i den här debatten ingen speciell förbättring.

När det gäller Hjalmar Mehrs uttalande om arbetsliv och näringsliv i Storstockholmsregionen och hur viktiga incitament de är i en regionplanering, så delar jag principiellt denna uppfattning. Det är en helt annan sak om jag skulle ge mig in på en ideologisk debatt om var jag eller Hjalmar Mehr eller andra socialdemokrater står i den frågan. Jag tror det skulle föra för långt att diskutera detta i riksdagssammanhang.

Vidare upprepar jag, herr Svensson, att vi har två års erfarenhet av den ändrade befolkningsstrukturen i Storstockholm. Jag har använt detta som utgångsläge för att försöka ange en principiell inriktning av verksamheten i ett framtida Storstockholm, och jag menar att det jag anförde därvidlag har en mycket stark verklighetsanknytning. Jag behöver inte gå in på den diskussionen nu, eftersom jag anser att det är en fråga som vi kan återkomma till när vi i höst skall ta upp länsplaneringen och regionplaneringen och diskutera riksplanen.

Herr Svensson säger att buskarna är också en verklighet. Ja, man kan göra buskarna till en verklighet. Men jag håller faktiskt med herr Svensson när han säger att han är en representant för oanständigheten. I den rollen är han otvivelaktigt utan konkurrens i den svenska riksdagen.

Herr OLOF JOHANSSON i Stockholm (c):

Fru talman! Jag skall inte lägga mig i den här sektaristiska debatten som herrar Lindkvist och Svensson i Malmö har startat i anständighetens utmarker, men jag vill ta upp ett par saker som har berörts nu efter middagsuppehållet.

Oskar Lindkvist säger att centerpolitiken för Storstockholmsregionen innebär väldigt tvära kast, och jag antar att han menar att detta då skulle ogynnsamt påverka sysselsättningsläget i regionen. Det finns ingen anledning, herr Lindkvist, att räkna med att vi plötsligt skulle mobilisera

Nr 61

Onsdagen den
19 april 1972

*Forskning m. m. i
samhällsplanerings-
frågor*

Onsdagen den
19 april 1972

*Bostadsbyggandets
inriktning m. m.*

så starka medel i regionpolitiken att vi får väldigt starka och tvära kast, utan de befolkningsmässiga målsättningar som vi försöker ange för den här regionen *är* långsiktiga, och därför är de också helt möjliga att kontrollera.

Anna Eliasson har före middagsuppehållet bemött herr Lindkvist på dessa områden, men det har tillkommit argument som behöver kommenteras här. Man talar om att vi skulle ha en vilja till social nedrustning i denna region. Jag vill då göra Oskar Lindkvist — och för övrigt även Ola Ullsten — uppmärksam på vad generaldirektören i socialstyrelsen har sagt, att så länge vi inte kan klara av de problem av social karaktär som vi har här i regionen, med de begränsade resurser som står till vårt förfogande, skall vi satsa resurserna på att förbättra villkoren för människorna här och inte skapa flera problem genom nybyggnation sådana som vi har i Tensta och Skärholmen och andra områden av "nyslum", som herr Svensson i Malmö har utvecklat här tidigare.

Jag tror det är viktigt att man gör klart för sig att de sociala problem som finns i regionen för närvarande är av den storleksordningen att de kräver strängt taget alla de resurser som vi över huvud taget kan kanalisera till detta område, om vi skall ha någon chans att klara problemen.

Sedan är det självfallet riktigt som sägs här, att den dämpning som vi har fått under senare tid är konjunkturrellt betonad. Risken är, om vi inte satsar ordentligt på regionalpolitiken fr. o. m. i höst, att vi får en återgång till den tidigare utvecklingen för den här regionen. Med våra ambitioner när det gäller planeringsnivån är det också självklart att vi måste anvisa medel som förmår styra utvecklingen bättre än hittills. Jag tror att den befolkningsmässiga riksplanering som vi syftar till måste innebära att samhället i sina åtgärder och i sin resursfördelning begär färre inkonsekvenser och därmed vidtar färre motverkande åtgärder än hittills och ger mera konsekvent stimulans till de områden som i dag avfolkas och försöker skapa förtroende för framtiden hos de människor som bor där.

Vidare krävs det naturligtvis en förstärkning av de stimulansåtgärder som hittills vidtagits samt i sista hand styrningsåtgärder av olika slag. Men framför allt krävs det att vi börjar räkna samhällsekonomiskt, så att vi inte ständigt subventionerar flyttningskostnader ända fram till fabriksportarna i denna region. Det är ju vad vi har hållit på med under mycket lång tid. Slutligen kan man därefter börja förstärka det etableringssamråd som vi hela tiden har haft och som inte har fungerat tillfredsställande och då med någon form av kontroll eller investeringsavgifter.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 2 Bostadsbyggandets inriktning m. m.

Föredrogs civilutskottets betänkande nr 14 i anledning av motioner angående bostadsbyggandets inriktning m. m.

(Detta betänkande hade debatterats i samband med behandlingen av civilutskottets betänkande nr 13.)

Nr 61

Onsdagen den
19 april 1972

*Bostadsbyggandets
inriktning m. m.*

I betänkandet nr 14 hade civilutskottet behandlat

motionen 1972:387 av herr Hörberg m. fl. (fp) vari, såvitt nu var i fråga, hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde att begreppet markkontaktbostäder blev definierat och vedertaget för den nya typ av bostäder som samhället ville bygga,

motionen 1972:606 av herr Bohman m. fl. (m) vari, såvitt nu var i fråga, hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhänga

1. att småhusbyggandets andel av den totala bostadsproduktionen i snabb takt ökades,

2. att Kungl. Maj:t skulle kartlägga vilka åtgärder som erfordrades för att i enlighet med de riktlinjer som angivits i motion 1972:294 underlätta bebyggelse för fritid och fast bosättning i glesbygder och i anslutning till befintliga jordbruk,

motionen 1972:609 av herr Fälldin m. fl. (c) vari, såvitt nu var i fråga, hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhänga om åtgärder för att stimulera till en sådan ökning av småhusbyggandet att småhusdelen blev i överensstämmelse med konsumenternas krav,

motionen 1972:778 av herr Hedin m. fl. (m) vari hemställts att riksdagen skulle uppdraga åt Kungl. Maj:t att låta utreda olika former av bebyggelse på landsbygden i syfte att främja en levande landsbygd samt

motionen 1972:1430 av herr Helén m. fl. (fp) vari, såvitt nu var i fråga, hemställts att riksdagen gav Kungl. Maj:t till känna

1. att en väsentligt större andel av flerfamiljshusen borde byggas som läghus för lägenheter med god markkontakt,

2. att andelen småhus successivt ökades så att den 1975 kom att utgöra minst 40 procent av den totala bostadsproduktionen.

Utskottet hemställde

1. beträffande ökat småhusbyggande och markkontaktbostäder att riksdagen skulle avslå motionerna 1972:387, 606, 609 och 1430, samtliga såvitt nu var i fråga,

2. beträffande bebyggelse på landsbygden m. m. att riksdagen skulle avslå motionerna 1972:606 och 778, den förstnämnda såvitt nu var i fråga.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande ökat småhusbyggande och markkontaktbostäder av herrar Grebäck (c), Andersson i Knäred (c), Ullsten (fp), Strömberg (fp) och Akerfeldt (c), som ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionerna 1972:387, 606, 609 och 1430, samtliga såvitt nu var i fråga, godkände vad reservanterna anförde,

Onsdagen den
19 april 1972

*Fysisk riksplanering,
m. m.*

2. beträffande bebyggelse på landsbygden av fröken Ljungberg (m) och herr Wennerfors (m), som ansett att utskottet under 2 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionerna 1972:606 och 778, den förstnämnda såvitt nu var i fråga, som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört.

Herr GREBÄCK (c):

Fru talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen 1.

Herr WENNERFORS (m):

Fru talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen 2.

Herr BERGMAN (s):

Fru talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Grebäck m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av fröken Ljungberg och herr Wennerfors, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Wennerfors begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 14 punkten 2 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av fröken Ljungberg och herr Wennerfors.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Wennerfors begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	257
Nej	—	40
Avstår	—	10

§ 3 Fysisk riksplanering, m. m.

Föredrogs civilutskottets betänkande nr 15 i anledning av motioner angående fysisk riksplanering, regionplan för Stockholm och rehabilitering av vissa bostadsområden.

(Detta betänkande hade debatterats i samband med behandlingen av civilutskottets betänkande nr 13.)

Nr 61

Onsdagen den
19 april 1972

*Fysisk riksplanering,
m. m.*

I betänkandet nr 15 hade civilutskottet behandlat

motionen 1972:612 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari föreslagits

1. att riksdagen uttalade sig för att skissen till fysisk riksplan omarbetades med utgångspunkt i de nya regionpolitiska målen och i miljöpolitiskt och ekologiskt tillfredsställande grundlinjer,

2. att storstadsregionernas — främst Storstockholms — tillväxt stoppades,

motionen 1972:1424 av fröken Eliasson m. fl. (c), samt

motionen 1972:1450 av herrar Svensson i Malmö (vpk) och Hermansson (vpk) vari hemställts att riksdagen gav Kungl. Maj:t i uppdrag att tillsätta en särskild arbetsgrupp som inom inrikes- och socialdepartementen fick utarbeta ett socialt och miljömässigt rehabiliteringsprogram för de nya bostadsområden där behov av sådant rehabiliteringsarbete förelåg.

Utskottet hemställde

1. beträffande storstadsregionernas tillväxt och skiss till fysisk riksplan att riksdagen skulle avslå motionen 1972:612,

2. beträffande Storstockholmsregionens tillväxt och fastställelse av regionplan att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1424,

3. beträffande arbetsgrupp för åtgärder i nya bostadsområden att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1450.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande storstadsregionernas tillväxt och skiss till fysisk riksplan av herr Werner i Tyresö (vpk), som ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:612 som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanten anförde,

2. beträffande arbetsgrupp för åtgärder i nya bostadsområden av herr Werner i Tyresö (vpk), som ansett att utskottet under 3 bort hemställa, att riksdagen skulle bifalla motionen 1972:1450,

Till detta betänkande hade fogats ett särskilt yttrande beträffande Storstockholmsregionens tillväxt och fastställelse av regionplan av herrar Grebäck, Andersson i Knäred och Karlsson i Mariefred (samtliga c).

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Fru talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna 1 och 2 av herr Werner i Tyresö i civilutskottets betänkande nr 15.

Herr BERGMAN (s):

Fru talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Nr 61

Onsdagen den
19 april 1972

*Fysisk riksplanering,
m. m.*

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Werner i Tyresö, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Werner i Tyresö begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammarkaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 15 punkten 1 röstas ja,
den det ej vill röstas nej.

Vinner nej har kammarkaren bifallit reservationen nr 1 av herr Werner i Tyresö.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarkarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen.

Punkten 2

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Werner i Tyresö, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Svensson i Malmö begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammarkaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 15 punkten 3 röstas ja,
den det ej vill röstas nej.

Vinner nej har kammarkaren bifallit reservationen nr 2 av herr Werner i Tyresö.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarkarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Svensson i Malmö begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	293
Nej	—	18
Avstår	—	1

§ 4 Föredrogs civilutskottets betänkande nr 16 i anledning av motioner om översyn av bestämmelserna om rivning av byggnad samt om införande av möjligheter att avbryta olovligt byggnadsarbete.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 5 Ökade möjligheter att ingripa mot s. k. smygkontorisering

Nr 61

Onsdagen den
19 april 1972

*Ökade möjligheter
att ingripa mot s. k.
smygkontorisering*

Föredrogs civilutskottets betänkande nr 17 i anledning av motion om ökade möjligheter att ingripa mot s. k. smygkontorisering.

(Detta betänkande hade debatterats i samband med behandlingen av civilutskottets betänkande nr 13.)

I betänkandet nr 17 behandlades motionen 1972:1420 av herrar Ullsten (fp) och Ahlmark (fp) vari hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde förslag till sådana ändringar i byggnadslagstiftningen som ökade kommunernas möjligheter att ingripa mot s. k. smygkontorisering.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1420.

Reservation hade avgivits av herrar Ullsten (fp) och Strömberg (fp), som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:1420 hos Kungl. Maj:t skulle anhänga om förslag till sådana ändringar i byggnadslagstiftningen som ökade kommunernas möjligheter att ingripa mot s. k. smygkontorisering.

Herr ULLSTEN (fp):

Fru talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr BERGMAN (s):

Fru talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herrar Ullsten och Strömberg, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Ullsten begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 17 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herrar Ullsten och Strömberg.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Ullsten begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	261
Nej	–	44
Avstår	–	4

Onsdagen den
19 april 1972

*Anpassningsåtgär-
der för invandrare,
m. m.*

§ 6 Föredrogs civilutskottets betänkande nr 18 i anledning av motion om inrättande av ett planerings- och bostadsdepartement.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 7 Föredrogs inrikesutskottets betänkande nr 6 i anledning av i propositionen 1972:1 bilaga 13, inrikesdepartementet, gjorda framställningar rörande invandringspolitiken jämte motioner.

Punkterna 1 och 2

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 3

Anpassningsåtgärder för invandrare, m. m.

Herr WIKLUND i Härnösand (s):

Fru talman! Tillsammans med herr Strömberg har jag i motionen 1408 aktualiserat frågan om ett ökat anslag till Stiftelsen Invandrar-tidningen. Såsom ordförande i denna stiftelse vill jag med utgångspunkt i rent praktiska erfarenheter ge några synpunkter på utskottets betänkande, även om jag inte kommer att ställa något direkt yrkande.

Stiftelsen kan bedriva sitt arbete efter två principiella linjer. Den första är att Invandrar-tidningen utgör ett värdefullt informationsmedium, nästan det enda för närvarande för invandrarna i vårt land. Invandrarna själva och deras egna organisationer har många gånger givit stiftelsen bevis på sin uppskattning av den verksamhet som bedrivs av Stiftelsen Invandrar-tidningen.

Den andra principiella frågan är om Invandrar-tidningen skall anses som ett nyhetsorgan bland alla andra och därför skall sträva efter att ta ut en avgift för produkten av sådan storlek som gör att tidningen i varje fall inte ökar samhällets kostnader jämfört med dagsläget. Utskottet säger självt i betänkandet: "Invandrar-tidningen utgör ett mycket värdefullt medel för kontakt med invandrarna." Utskottet är alltså inne på samma bedömning som motionärerna, nämligen att Invandrar-tidningen är ett värdefullt informationsorgan för invandrarna i vårt land.

Därför borde väl dessa tankar ha medfört ett förslag om ett ökat anslag enligt motionärernas önskemål, när utskottet dessutom betonar att ökade satsningar i framtiden bör göras på Invandrar-tidningen. Den framtiden får minsann inte ligga längre bort i tiden än nästa budgetår. Eljest befarar jag en negativ utveckling för detta av alla erkänt goda informationsorgan som Invandrar-tidningen ändå utgör för de fem språkgrupper som den riktar sig till.

Utskottet anser bl. a. att prenumerationspriset skall höjas. Det kan vara nödvändigt men är dock beroende av den grundsyn jag tidigare har skisserat. Priset har varit oförändrat de dryga fem år som Invandrar-tidningen har utkommit. Stiftelsens styrelse har principiellt hävdat den linjen att tidningarna är de bästa och billigaste informationsorgan som finns i vårt land, åtminstone i dagsläget. Det skulle vara nödvändigt att fördubbla prenumerationspriset från nuvarande 10 kronor till 20 kronor

per år, om tidningen skall bli självbärande i den meningen att inga ökade statliga bidrag erfordras. En bidragande orsak till en så kraftig höjning av prenumerationspriset är att Invandartidningen numera har belagts med moms.

En nödvändig höjning med 50 procent, alltså från 10 till 15 kronor, blir redan det en stark påfrestning. Det innebär en risk att den nuvarande upplagan minskar med kanske 2 000 eller 3 000 prenumeranter. Därmed når vi ett mindre antal invandrare med den information som Invandartidningen ändå ger och som både vi motionärer och utskottet anser vara så värdefull. Det är förvånande att utskottet kan företräda en så tveklugen mening. Det är nästan omöjligt att räkna ut hur utskottet menar att en höjning av prenumerationsavgiften och det ökade statsbidraget, som är enbart en täckning av indexkostnadshöjningen, skall kunna täcka in det uteblivna av stiftelsen begärda ökade anslaget, om man samtidigt kan befara en minskning av prenumerationsstocken.

Fru talman! Låt mig också ta upp några synpunkter på den nya tidningen "På lätt svenska", som utan tvekan har blivit en överraskande stor framgång, till stor del beroende på studieförbundens goda hjälpinsatser. Det är en edition som stiftelsen har fått utveckla helt vid sidan av den bidragsbudget som samhället ställt till stiftelsens förfogande för de övriga fem upplagorna. Därför är det så mycket mer glädjande att i dag kunna notera att vi har lyckats med den satsningen. Upplagan är i dag över 2 500 exemplar och vi räknar med att den redan nästa år skall ha fördubblats, så att den överstiger 5 000 exemplar och därmed blir den näst största upplagan efter den finska upplaga som utges i dag. De övriga editionerna - de tyska, italienska, grekiska och serbokroatiska - får då mindre upplagor. Vi hoppas inom stiftelsen, med de framgångar som vi har haft, att "På lätt svenska" skall bli en ny framtida sjätte edition i stiftelsens verksamhet. Vi tror att den skall utgöra ett värdefullt komplement för de invandrare som börjar kunna läsa och tala svenska språket. Den blir utan tvivel ett värdefullt informationsorgan i de familjer där exempelvis ungdomarna kan läsa och tala svenska, medan föräldrarna fortfarande har svårigheter att tala och läsa annat än sitt eget hemlands språk. Redan nu visar upplagan på att en sådan slutsats är riktig.

Slutligen en annan liten sak. Både i utskottet och i det särskilda yttrande som fogats till utskottsbetänkandet har man framhållit en möjlighet att öka upplagan genom ett ackvisitionsarbete över företag och organisationer - man menar väl i det sistnämnda fallet främst fackföreningarna. Det låter bra, men verkligheten är annorlunda. Vi har exempel från andra försök med tidningar som byggt upp sina upplagor på det av utskottet rekommenderade sättet. De har av någon anledning råkat i onåd hos ett företag eller en organisation, med en upplageminskning av sådan storlek som följt, att tidningarna inte har kunnat fortsätta att utkomma. Det skulle enligt min mening inte bli någon informationsvinst om Invandartidningen skulle slå in på en sådan väg och råka i samma belägenhet som de av mig refererade föregångarna.

Jag har inget eget yrkande, fru talman, men jag vill än en gång uttala den förhoppningen att de ökade satsningar inför framtiden, som utskottet talar om och som vi motionärer önskat redan i år, inte skall

Nr 61

Onsdagen den
19 april 1972

*Anpassningsåtgär-
der för invandrare,
m. m.*

Onsdagen den
19 april 1972

*Anpassningsåtgär-
der för invandrare,
m. m.*

*Ang. svenskunder-
visningen för
invandrare*

ligga längre in i framtiden än till presentationen av nästa statsbudget. Eljest tror jag att den negativa utvecklingen blir så stark att Invandratidningens ställning som samhälleligt informationsorgan allvarligt kan reduceras.

I detta anförande instämde herrar Strömberg (fp), Hamrin (fp) och Svensson i Eskilstuna (s).

Herr ERIKSSON i Arvika (fp):

Fru talman! Sedan herr Wiklund i Härnösand hållit sitt anförande, som jag med intresse lyssnade till och fann mycket bra, har jag inte mycket att tillägga. Herr Wiklund står Invandratidningen och dess uppgift nära, och jag vill särskilt stryka under vad han avslutningsvis sade.

När vi hade generaldirektör Kjell Öberg närvarande i utskottet under en frågestund i samband med att vi behandlade detta ärende, underströk även han mycket kraftigt att Invandratidningen hade en stor betydelse. Ett enigt utskott har också deklarerat, att det anser att Invandratidningen har en stor uppgift som kontaktorgan för invandrarna. Vi har även sagt att vi i framtiden måste inrikta oss på att få till stånd en ökning av anslaget.

Vi har alltså klart deklarerat en positiv inställning. Herr Wiklund i Härnösand vet lika väl som jag att skälet till att utskottet ändå inte enats om en ökning av satsningen är just den ekonomiska situationen. Vi har inte ansett oss kunna gå längre än till vad departementschefen föreslagit, men vi har anvisat vissa vägar och vi har sagt att vi tror att man i framtiden måste göra en större ekonomisk satsning på tidningen.

Avslutningsvis vill jag säga att jag delar herr Wiklunds förhoppning om att vi vid behandlingen ett kommande år skall finna ekonomiskt utrymme för en ökning av anslaget och att vi då skall kunna följa upp saken i den anda som herr Wiklund strök under att utskottet har i denna fråga, och som även återspeglas i dess skrivning. I stort sett är vi ense. Det är som sagt bara de ekonomiska förhållandena som gjort att utskottet denna gång har stannat för departementschefens förslag.

Herr inrikesministern HOLMQVIST, som meddelat, att han i samband med behandlingen av detta ärende ämnade i ett sammanhang besvara dels herr Olssons i Stockholm (vpk) den 19 januari framställda interpellation, nr 27, angående svenskundervisningen för invandrare, dels herr Richardsons (fp) den 16 februari framställda interpellation, nr 62, angående ökade statsbidrag till studieförbunden för undervisning av invandrare i svenska, erhöll ordet och anförde:

Fru talman! Herr Olsson i Stockholm har frågat mig varför invandrarutredningens förslag om lagstadgad rätt till utbildning i svenska för invandrare inte har föranlett förslag i årets statsverksproposition, om regeringen anser detta vara en fråga av högsta prioritet samt när proposition i ärendet kommer att läggas fram.

Herr Richardson har frågat om jag är beredd att ställa ytterligare medel till förfogande så att studieförbundens resurser kan utnyttjas

bättre och alla kategorier av invandrare får tillfälle till undervisning i svenska. Jag besvarar frågorna i ett sammanhang.

Som herr Richardson framhåller i sin interpellation har antalet studietimmar i den statsunderstödda svenskundervisningen för invandrare inom studieförbunden ökat mellan budgetåren 1965/66 och 1970/71 från ca 110 000 till ca 780 000, varav ca 90 000 timmar hänförde sig till arbetsmarknadsutbildningen. Statens kostnader har under samma tid stigit från 6,3 milj. kr. till ca 48,5 milj. kr. Härav framgår klart att regeringen anser att undervisning i svenska är av den största betydelse för invandrarnas möjligheter att finna sig till rätta i Sverige.

Invandrarutredningen har i sitt betänkande betonat att det ligger inte bara i invandrarnas utan också i arbetsgivarnas och fackförningarnas intresse att invandrarna lär sig svenska. Den hittills bedrivna undervisningen har, enligt utredningen, visat att undervisning under normal arbetstid är effektivast.

Mot bakgrund av sådana bedömningar har det totala antalet studietimmar för innevarande budgetår ökats med 150 000 för att ge utrymme för studiecirkel där arbetstagaren får ekonomisk ersättning från arbetsgivaren för att han deltar i undervisningen. Detta inkräktar inte på möjligheterna för andra än anställda att få utbildning.

Totalt har under budgetåret 675 000 studietimmar ställts till förfogande, vilket innebär en ökning med 175 000 i förhållande till vad som beräknades i 1972 års statsverksproposition. Någon ytterligare ökning är inte aktuell.

Eftersom skolöverstyrelsen har reserverat erforderligt antal studietimmar för den särskilda försöksverksamheten med kontaktkurser för invandrarkvinnor, föreligger inte den av herr Richardson befarade risken att resurserna för uppsökande verksamhet och barntillsyn inte skulle kunna utnyttjas effektivt.

Vad slutligen angår herr Olssons övriga frågor vill jag erinra om att invandrarutredningens förslag lades fram i juni 1971. Remissbehandlingen var avslutad i slutet av oktober. Förslaget fick ett i huvudsak positivt mottagande av remissinstanserna. Som jag framhöll i årets statsverksproposition kräver förslaget emellertid fortsatta överväganden på flera punkter, som inte har behandlats tillräckligt djupgående i förslaget. Det gäller bl. a. i fråga om den föreslagna lagstiftningen. Dessa överväganden har nu förts fram så långt att jag bedömer det möjligt att proposition i frågan skall kunna föreläggas riksdagen i vår.

Herr OLSSON i Stockholm (vpk):

Fru talman! Jag tackar inrikesministern för svaret på min interpellation.

Anledningen till att den och en motion i samma ärende kom till är att, trots att en utredning med i huvudsak positiva remissyttranden avgivits, något förslag inte framlagts i årets statsverksproposition. Man reagerade starkt på detta från fackförbundshåll, och det är förstäeligt mot bakgrunden till det hela.

Antalet utländska medborgare som är bokförda i Sverige har ökat mycket kraftigt under 1960-talet och var vid årsskiftet 1969-1970 uppe

Nr 61

Onsdagen den
19 april 1972

Anpassningsåtgärder för invandrare, m. m.

Ang. svenskundervisningen för invandrare

Onsdagen den
19 april 1972

*Anpassningsåtgär-
der för invandrare,
m. m.*

*Ang. svenskunder-
visningen för
invandrare*

i 242 445 personer över 18 år. Detta är följden av den import av utländsk arbetskraft som företagen tillåts bedriva utan att ta på sig några av de sociala följdkostnader som automatiskt uppstår, inte minst på språk- undervisningsens område.

Villkoren för den utländska arbetskraften i Sverige är ofta dåliga. Man utlämnas till godtycket hos det företag man anställs i, den sociala osäkerheten är stor och isolering vanlig. Bristfälliga eller helt obefintliga kunskaper i svenska språket förstärker denna isolering, försvårar för invandrarna att få kännedom om sina rättigheter och ökar beroendet till det företag de arbetar i. Enbart i metallindustrin finns ungefär 40 000 invandrare som inte hjälpligt behärskar svenska språket. Det är lätt att räkna ut vilka svårigheter detta orsakar på arbetsplatsen, i fackliga sammanhang och inte minst personligt. För övrigt torde det vara osäkert om förhållandena kan anses tillfredsställande ur arbetarskyddslagens synpunkt. Förmodligen inte i ett flertal fall, eftersom den anställde inte kan läsa varningsskyltar, förstå varningsrop eller sätta sig in i skyddsföreskrifter.

Inrikesministern säger i sitt svar att utredningen lades fram i juni 1971 och remissbehandlingen var avslutad i slutet av oktober. Han antyder att det alltså är tidsnöd som orsakat att inget förslag fanns med i årets statsverksproposition.

Jag har ingen anledning att betvivla trovärdigheten av det tidningen Metallarbetaren skriver om detta. I sitt nummer 3-4 detta år säger man att propositionen förelegat halvfärdig men att arbetet på den avslutats efter order uppifrån. Anledningen anges vara det statsfinansiella läget.

De övriga skrivierna om inrikesministerns bristande kurage skall jag inte ta upp i det här sammanhanget. Jag tror nämligen inte att det varit avgörande, utan orsaken måste vara regeringens samlade bedömning. Det är i så fall en felaktig bedömning som snarast bör rättas till. Jag konstaterar därför att det, trots allt, kan löna sig att motionera och interpellera.

Vad beträffar invandrarutredningens förslag om lagstiftning om rätt till 240 timmars av företagen betald undervisning kan jag inte förstå att den lagens genomförande behöver fördröjas av finansiella skäl, eftersom stat och kommun bara får en liten belastning i det sammanhanget.

Inrikesministern säger i interpellationssvaret att just denna lag är föremål för särskilda överväganden. Jag hoppas att dessa överväganden inte handlar om inskränkningar eller uppluckring, så att företagen även i fortsättningen kan skjuta över alla kostnader på samhället och själva bara ta hand om vinsten.

Herr RICHARDSON (fp):

Fru talman! Jag ber att få tacka inrikesministern för svaret på min interpellation, ett svar som dock inte är så klart och positivt som jag skulle ha önskat.

Inrikesministerns svar andas idel förnöjsamhet. Han pekar bl. a. på den ökning av antalet studietimmar som skett under de senaste åren och drar slutsatsen att denna ökning bevisar att regeringen anser undervisningen i svenska vara av största betydelse för att invandrarna skall finna sig till

rätta i Sverige.

Visst har det skett en betydande ökning av insatserna för svenskundervisningen — det pekar jag själv på i min interpellation — men då skall man inte bortse från utgångsläget för några år sedan och från att utbudet av denna undervisning absolut sett ändå är mycket begränsat. De 675 000 studietimmar som står till förfogande det här läsåret räcker knappast till mer än några få lektioner, om de skulle slås ut på alla de invandrare som faktiskt behöver undervisning. Jag tycker därför inte att det som har gjorts är så mycket att skryta över. Och under de tre senaste åren har det ju inte skett någon ökning — under innevarande läsår tvärtom en minskning.

Det som har hänt är alltså i stället, att denna lovande utveckling av studieförbundens utbildningsverksamhet stoppats upp genom att regeringen begränsat verksamheten i och med regleringsbrevet från i maj 1971. Det bestämdes ju i detta att högst 500 000 studietimmar skulle få disponeras för undervisning i svenska och samhällsorientering för invandrare.

Jag skall inte här ta upp tid med att påtala angelägenheten av undervisning i svenska för invandrare — den känner vi och den erkänner vi alla. Jag skall heller inte utförligt beskriva all den besvikelse och alla de svårigheter som bildningsförbunden drabbades av genom regeringens åtgärder i våras, svårigheter i form av påtvingad reducering av planerad verksamhet, avskedande av personal, kostnader för outnyttjade språklaboratorier och liknande. Jag kan försäkra att dessa svårigheter varit betydande på sina håll. Jag vill i stället omedelbart komma in på den principiellt intressantaste frågan och det som ter sig något dubiöst i det svar som jag nu fått.

Det sägs att det totala antalet studietimmar för innevarande budgetår ökats med 150 000 för att ge utrymme för studiecirklar, där arbetstagar-
na får ekonomisk ersättning av arbetsgivarna för att de deltar. Ökat i förhållande till vad? frågar man sig givetvis. Jo, i förhållande till det tak som regeringen satte på invandrarundervisningen genom sitt regleringsbrev av den 14 maj 1971. Men det är ju en ökning som är ganska ointressant, och den kunde för övrigt ha blivit ännu större om man hade satt taket lägre. Denna maximering av antalet studietimmar var egentligen ett inhopp som var något alldeles nytt och för övrigt — som jag ser det — något ganska egenartat. Förhållandet är ju det, att anslaget till denna verksamhet är ett förslagsanslag. Riksdagens beslut måste rimligtvis tolkas så, att bidrag till studiecirklar skall utgå under de förutsättningar som bestäms — det gäller antalet deltagare och antalet sammankomster och liknande — men att verksamheten inte skall begränsas till sin omfattning. Detta är faktiskt något nytt i folkbildningssammanhang och det är också sävitt jag kan förstå ett avsteg från den praxis som brukar tillämpas i övrigt. Fråga är om det inte rent av kan tolkas som ett frångående av riksdagens beslut.

Jag är inte själv någon budgetexpert och har ingen bestämd uppfattning i saken. Jag vill därför fråga inrikesministern, om han verkligen anser sig ha rätt att på det här sättet begränsa den verksamhet som enligt riksdagens beslut skall finansieras med ett förslagsanslag.

Nr 61

Onsdagen den
19 april 1972

*Anpassningsåtgär-
der för invandrare,
m. m.*

*Ang. svenskunder-
visningen för
invandrare*

Onsdagen den
19 april 1972

*Anpassningsåtgär-
der för invandrare,
m. m.*

*Ang. svenskunder-
visningen för
invandrare*

Inrikesutskottet har i år upptäckt det här inhoppet från regeringen i fråga om maximeringen av förslagsanslaget och i klartext förklarat, att detta inte skall ske i fortsättningen. "Utskottet förutsätter", heter det i dess betänkande nr 6, att "det liksom innevarande budgetår kan bli nödvändigt att öka utbildningen utöver det antal studietimmar som angetts i propositionen".

Jag vill nu fråga inrikesministern, om han under nästkommande budgetår kommer att avstå från att i regleringsbrev föranstalta om en maximering på det sätt som skedde förra året.

Detta förhållande att anslagets karaktär av förslagsanslag upphävs utgör också förklaringen till ett par andra oklarheter i interpellationssvaret. Det sägs att specialdestineringen av de 150 000 timmarna inte skulle inkräkta på möjligheterna för andra än anställda att få utbildning – det gäller främst hemmafruar, studerande och arbetslösa samt alla sådana anställda som inte får möjlighet till studier på betald arbetstid. Jo, visst måste det väl innebära en inskränkning just i och med att man har maximerat den totala verksamheten i fråga om denna form av invandrarundervisning. Av de tilläggstimmar som regeringen medgav i januari i år kan bara 25 000 timmar komma dessa grupper till del.

Ytterligare en dunkel punkt i interpellationssvaret är påståendet att skolöverstyrelsen reserverat ett erforderligt antal studietimmar för den särskilda försöksverksamheten med kontaktkurser för invandrarkvinnor. Vad betyder orden "erforderligt antal" i detta sammanhang? Det är möjligt att detta är erforderligt för att man genom denna försöksverksamhet skall kunna utröna vilka metoder som är de lämpligaste – alltså erforderligt för själva försöksverksamheten – men det är något helt annat än att det skulle vara tillräckligt för att tillgodose det faktiska behovet. Den information jag fått visar entydigt att antalet studietimmar inte varit erforderligt i denna mening.

Regeringens beslut att ett visst antal studietimmar endast skall få disponeras på det speciella sätt som anvisats är helt unikt i svenskt folkbildningsarbete, och jag vill genast fråga inrikesministern vilket skäl som ligger bakom denna anmärkningsvärda åtgärd. Tänker man gå in för ett helt nytt system med en ny form av statlig detaljreglering av studieförbundens verksamhet?

Det är emellertid inte nog med att vissa studietimmar specialdestineras. Man har också bestämt att dessa studiecirklar skall vara godkända av berörd arbetstagarorganisation. Även detta är något helt nytt. Det finns personer som påstår att det i själva verket strider mot bestämmelserna i folkbildningsförfattningen. Jag kan själv inte bedöma den saken. Men alldeles oavsett hur det förhåller sig härmed, är det uppenbart att man infört en ny princip, innebärande att ett helt nytt organ skjuts in i planerings- och beslutsprocessen. Det har tidigare alltid varit så, att studieförbunden själva haft ansvaret för verksamheten, självfallet inom ramen för de allmänna bestämmelser som fastställts av riksdag och regering och med skolöverstyrelsen som tillsynsmyndighet.

Detta Kungl. Maj:ts beslut av den 21 januari i år är så pass anmärkningsvärt att det är motiverat, att inrikesministern här förklarar varför man gjort detta ingrepp. Bottnar det i misstro till studieförbun-

dens förmåga att sköta just denna studieverksamhet? Kan man vänta sig liknande inskränkningar i deras frihet inom andra sektorer av det fria bildningsarbetet? Anser sig inrikesministern verkligen kunna kräva att denna nya princip skall tillämpas utan att den presenteras för riksdagen och godkännes av den?

Herr inrikesministern HOLMQVIST:

Fru talman! Herr Olsson i Stockholm antydde att det var av värde att interpellera och ställa frågor. Därigenom kunde en sak drivas fram. Men om herr Olsson hade läst kammarens protokoll, hade han funnit att jag i det här fallet vid två tidigare tillfällen angivit att ett förslag skulle komma.

Med all uppskattning av tidningen Metallarbetaren, som jag läser regelbundet och tycker är en trevlig publikation, anser jag ändå att den hoppade i galen tunna denna gång när den liksom en del andra tidningar lät sig engageras i en kampanj, som jag menar var helt opåkallad. Det står självfallet regeringen fritt, herr Olsson, att välja vilken form den vill för att presentera ett förslag. Vi försöker ta in så många förslag som möjligt i statsverkspropositionen, men vi måste också ständigt räkna med att vi blir tvungna att lägga fram förslag i form av särpropositioner till riksdagen. När man bestämmer sig för det ena eller det andra alternativet är det inte uttryck för ett större eller mindre intresse för saken.

Jag tror nog att de flesta har förståelse för att det, om remissbehandlingen slutförs i oktober månad, då budgetarbetet har inletts och då man är i färd med att utarbeta statsverkspropositionen, kan vara mycket svårt att få med frågan i denna. Jag hade till att börja med förhoppning härom, men vi fann efter hand att frågan var så komplicerad att vi måste välja att lägga fram en särproposition.

Det är i och för sig bra om herr Olsson har den inställningen att han tror på det som står i tidningen Metallarbetaren, men jag skulle kanske också önska att han ville tro mig när jag anför de skäl som jag nu har nämnt för att vi inte presenterat förslaget i januari.

Till herr Richardson, som ställde en rad frågor och var undrande till en del i fråga om undervisningen, vill jag säga att naturligtvis har frågan om språkutbildningen anmälts i vanlig ordning här i riksdagen. Vad som gäller för innevarande budgetår, såväl det antal timmar som ställt till förfogande för undervisningen som formerna, skolöverstyrelsens engagemang osv., har självfallet anmälts för riksdagen, och det gjordes inte vid den tidpunkten några erinringar, exempelvis mot de 500 000 timmarna som regeringen föreslog på basis av skolöverstyrelsens bedömning av det behov som kunde föreligga. Vi har saledes på sätt och vis ett gemensamt ansvar. Därför behövde kanske inte herr Richardson höja ögonbrynen av förvåning över vad som gäller. Riksdagen har beslutat i den här frågan med anledning av förslag som framlagts i fjolårets statsverksproposition.

Jag vill erinra om att kostnaderna för svenskundervisningen har stigit, och därför finns det grundad anledning att hålla en viss kontroll över utvecklingen av det här anslaget. Det är självklart att vi liksom i fråga om alla andra ändamål får pröva också detta anslag. Det har skett en ständig kostnadsökning. Det började, som jag erinrade om i svaret, med en

Nr 61

Onsdagen den
19 april 1972

*Anpassningsåtgär-
der för invandrare,
m. m.*

*Ang. svenskunder-
visningen för
invandrare*

Onsdagen den
19 april 1972

*Anpassningsåtgär-
der för invandrare,
m. m.*

*Ang. svenskunder-
visningen för
invandrare*

kostnad på 6,3 miljoner. Det blev 6,7 miljoner och det blev 8,2. Sedan steg beloppet till 17,8 miljoner, och när vi sedan fastställde antalet timmar och förelade förslaget för riksdagen var kostnaderna 40 miljoner. Som jag sagt är vi nu uppe i 48,5 miljoner kronor.

I verkligheten sker redan en ganska stor satsning på utbildning av invandrare, och jag kan försäkra att det är ett unikt förhållande. Jag har haft tillfälle att tala med representanter för andra länder som arbetar här och som har uttryckt sin beundran över den generositet som Sverige visar invandrarna. Att personer från ambassaden på ett bekvämt sätt kan gå till studieförbunden och lära sig landets språk har man inte varit med om någon annanstans.

Den ordning som gäller i dag och som nu kritiserats är således inte så dålig. Den står sig väl vid jämförelse med vad som görs i andra länder. Ett förverkligande av det förslag som invandrarutredningen har lagt fram — detta har jag också haft tillfälle att säga tidigare här i kammaren — kommer att föra oss ytterligare framåt. Vi nödgas säkerligen notera att verksamheten kostar oss mera i framtiden, men det kommer också att bli en ännu effektivare utbildning i svenska för invandrare.

Till herr Olsson i Stockholm, som anförde en rad skäl för att beakta denna utbildning, vill jag säga att alla de skäl han angav finns angivna i betänkandet just som motivering för de förslag som utredningen lagt fram.

Fru talman! Jag skulle kanske kunna sluta med detta. Emellertid vill jag erinra om att denna fråga varit uppe i ett tidigare sammanhang under värriksdagen. Då sades det att studieförbunden inte har resurser för att klara den här verksamheten. Jag har roat mig med att notera, när jag färdas från min bostad in till kanslihuset, att på fyra olika ställen möter mig affischer där det talas om gratisundervisning i svenska för invandrare. Studieförbunden propagerar således fortfarande för att invandrarna skall söka sig dit och få svenskundervisning. Jag tar det som uttryck för att det tydligen finns resurser för den undervisningen även nu.

Herr OLSSON i Stockholm (vpk):

Fru talman! Det är tydligt att inrikesministern kände sig trampad på tårna när jag sade att det lönar sig att interpellera och motionera. Jag menar att vi har så att säga skjutit på litet i frågan.

Han sade också att det måste stå regeringen fritt att välja, om man skall lägga fram en särproposition eller om man vill ta in förslaget i statsverkspropositionen. Självfallet, men detta är ingen ny fråga, utan mot bakgrund av utvecklingen under 1960-talet borde den egentligen ha kommit mycket tidigare. Jag tycker inte att det viktigaste är att få rätt i en debatt om denna proposition kommit oavsett interpellationer och motioner eller om den uteblivit åtminstone ett år till därest det inte väckts motioner och framställtts interpellationer, utan det viktigaste är ju själva invandrarundervisningen.

Det som jag ställer mig något frågande till, men jag är medveten om att jag inte kan få svar på det i dag, är om lagstiftningen om 240 timmars undervisning i svenska på betald arbetstid för invandrare skall komma till stand. Det förefaller av inrikesministerns svar som om den måhända inte

gör det, och det kanske finns skäl att återkomma i anslutning till den proposition som inrikesministern har utlovat.

Herr RICHARDSON (fp):

Fru talman! Inrikesministern menar att riksdagen informerats om detta. Jag vet inte vad som stod i förra årets statsverksproposition, men att det var ett förslagsanslag som beviljades är väl alldeles uppenbart liksom att det är något nytt som inträffat. Tidigare har anslagen till folkbildningsförbunden varit förslagsanslag och förblivit det i den betydelsen att förbunden fått planera sin verksamhet och kunnat räkna med att få de statsbidrag som de behövt för hela sin verksamhet. De har inte varit utsatta för någon form av maximering. Vad som inträffade här efter det att regleringsbrevet utfärdats var att många studieförbund måste skära ner sin planerade verksamhet. De hade under den tid som denna undervisning pågått sedan 1965/66 varit vana vid att det skett en ganska markant ökning, och bakgrunden till detta var att ingen annan ville ta hand om denna undervisning. Kommunerna ville inte göra det. Därför var det värdefullt, och det tycker jag att man från statens sida skulle vara enbart tacksam för, att studieförbunden ville åta sig denna uppgift. Man planerade och byggde upp en organisation, anställde människor och utbildade lärare, och det förekom att man inrättade språklaboratorier och planerade utifrån den förutsättningen att det i fortsättningen också i praktiken skulle vara ett förslagsanslag.

Nu har det inte blivit så, och detta har också fått en psykologisk effekt i det man har frågat sig: Är det lönt att planera och verka vidare på denna sektor om vi råkar ut för sådana här bakslag? Detta har även lett till visst administrativt krängel med fördelningen mellan de olika studieförbunden och kvoteringen mellan studieförbund och mellan distrikt, och man får utgå ifrån att det blir krav på en viss kontroll också. Man frågar sig vad som händer om vissa distrikt går ifrån denna kvot och anordnar ytterligare kurser.

Den andra principen berörde inte inrikesministern själv alls, och det må vara honom förlåtet eftersom jag inte gjort det i min interpellation. Men den är nog så intressant, nämligen att kurserna skall vara godkända av en facklig organisation. Det är också något alldeles nytt. Det har av alla studieförbund uppfattats som något av en helig princip att de själva skulle ha förtroendet att godkänna studiecirklarna, självfallet med skolöverstyrelsen som tillsynsmyndighet. Det har också inom studieförbunden upplevts som mindre tilltalande att verksamheten skall kvoterats mellan dem. Det har inte haft särskilt gynnsamma psykologiska effekter. Det finns de som har framfört den misstanken - jag vill inte påstå att den är riktig - att man har velat hjälpa vissa studieförbund och hindra andra från att ta del i denna verksamhet.

Det vore tacknämligt om inrikesministern något ville kommentera den nya princip som införts.

Herr inrikesministern HOLMQVIST:

Fru talman! Det kanske kan tyckas litet märkvärdigt att när en ordning i stort varit bestående under sju åtta år vaknar intresset att få en

Nr 61

Onsdagen den
19 april 1972

Anpassningsåtgärder för invandrare, m. m.

Ang. svenskundervisningen för invandrare

Onsdagen den
19 april 1972

*Anpassningsåtgär-
der för invandrare,
m. m.*

*Ang. svenskunder-
visningen för
invandrare*

förklaring till hur den verksamheten fungerat just i ett ögonblick då systemet skall överges och vi går in för någonting annat. Jag har sagt att vi kommer att framlägga en proposition i denna fråga ganska snart. Men jag skall likväl försöka att något svara på herr Richardsons funderingar.

Jag tycker nog att herr Richardson har dragit litet för strikta paralleller mellan undervisningen för invandrare och det fria folkbildningsarbetet i landet. Utgångspunkterna är litet olika. Även anslagsmässigt är undervisningen för invandrare en något mer gynnad utbildning än den som normalt sker i studiecirklarna — anslaget från staten är bl. a. litet generösare tilltaget. Det är väl helt naturligt att det kan vara skillnader. Eftersom det är fråga om att ge elementär undervisning i svenska språket har man inte anledning att ställa de krav som gäller för det fria folkbildningsarbetet, exempelvis att ingen myndighet får lägga sig i studieplanens utformning. Jag tycker nog att det kan vara av intresse för staten och för herr Richardson och mig som riksdagsmän, att den utbildning som skall ges invandrarna blir effektiv.

I och för sig tycker jag att denna debatt är onödig att föra vid en tidpunkt då vi skall framlägga ett förslag som i vissa avseenden innebär en ny ordning. Men jag har ändå velat anföra dessa synpunkter, eftersom herr Richardson gjorde jämförelser som jag tycker inte kan göras.

Jag kan inte se annat än att herr Olsson i Stockholm fullständigt tycks ha missuppfattat vad jag sagt — jag kan inte komma till någon annan uppfattning. Jag återkommer således med ett förslag i denna fråga, och jag förstår inte hur herr Olsson kan anta att det skall avvika väsentligt från det förslag som har lagts fram av utredningen.

Herr MÖLLER i Gävle (s):

Fru talman! Låt mig göra en kort kommentar till den fråga som nu diskuteras.

Jag noterar att herr Olsson i Stockholm i sitt första anförande talade om den import av utlänningar som företagen tillåts bedriva. Så kan man naturligtvis uttrycka det, om man vill göra det riktigt grovt och onyanserat. Jag tycker att herr Olsson och övriga som är intresserade av dessa frågor en gång för alla skulle utmönstra begreppet import av utlänningar. Det är förnedrande och missvisande. Det är inga kollin som importeras. I de flesta fall är det människor som kommer från fattiga länder, som vill invandra till Sverige för att få bättre levnadsvillkor. Den största delen av invandringen är fri och spontan. Vi har också en nordisk arbetsmarknad, där man rör sig fritt utan att behöva fråga efter arbetstillstånd eller ha bostad ordnad i förväg.

Ställningen i arbetslivet för invandrare är naturligtvis mycket olika, beroende på invandrarnas bakgrund, kunskaper osv. Företagens ansvar är stort men det är också de fackliga organisationernas. Det brister på båda hållen. Både företagen och fackföreningarna har anledning att skärpa sig och intensifiera sina insatser. Vi hoppas och förväntar efter den proposition som inrikesministern nu har behådat att företagen skall ikläda sig ett större kostnadsansvar; vi tycker det är rimligt.

Jag vill understryka att de flesta invandrare som är verksamma i tillverkningsarbete är fackligt organiserade och därmed sorterar under de

fackliga avtalen med deras lönebestämmelser och allmänna villkor. Vissa grupper som kommer hit har ingen kunskap alls i något industriellt arbete eller kan på grund av bristande språkkunskaper inte komma in i en industriell produktion. De stannar kanske i en första etapp som diskare i köken på hotell och restauranger, medan de lär sig att bemästra språket någorlunda så att de kan gå vidare; ofta är det folk från Medelhavsländerna, Främre Orienten och Balkan. Men för dem som är fackligt organiserade gäller den vanliga fackliga principen och solidariteten: Sist anställd, först att gå. Det finns inga tecken på att fackföreningarna skulle diskriminera invandrarna på grund av att de är utlänningar och att man därvid skulle handla i maskopi med företagen. Jag är angelägen om att understryka detta.

Jag har nöjet att vara ordförande i invandrarutredningen, och vi har med stor tillfredsställelse noterat inrikesministerns meddelande i början av detta år — inte i statsverkspropositionen men strax därefter — att det skulle komma en proposition på basis av våra förslag under våren och att beslutet tydligen skall fattas i höst. Detta kommer att innebära något dröjsmål med riksdagens behandling; vi hade föreslagit att lagstiftningen skulle träda i kraft den 1 januari 1973. Vi kommer under sommaren med ett nytt delbetänkande, som gäller hela frågan om tolkservice, och vi räknar med att under nästa år — förhoppningsvis före midsommar — kunna avge vårt slutbetänkande. Att vår utredning tillsattes häromåret tyder ju på att statsmakterna var medvetna om bristerna i svensk invandringspolitik. Här finns naturligtvis också brister i svenska folkets inställning till invandrarna — fördomar, för att gå rakt på baksidan.

Jag tror dock att det är korrekt att säga att den invandrapolitik som Sverige bedriver med åtgärder för anpassning, språkundervisning osv. sannolikt är den mest positiva och mest konstruktiva som något invandrarland i världen för. Jag bortser här från Israel, som har en alldeles speciell situation, men i jämförelse med de västeuropeiska invandrarländerna och även med Canada och Förenta staterna — vi har fått in ett betydande material och har i någon mån själva varit ute och tittat på hur man bedriver invandrapolitiken där — kan jag säga att vi står oss mycket gott.

De flesta invandrare kommer hit från kontinenten eller från våra nordiska grannländer för att uppnå bättre ekonomiska och sociala villkor än de kunde räkna på i sina hemländer, ofta för att undfly arbetslöshet. Även om det inte är på minsta sätt perfekt ordnat, kan vi väl säga att vi ingenting har att skämmas för i vår behandling och i fråga om den ekonomiska och sociala status som de har uppnått här. Våra invandrare gör en utomordentligt värdefull insats, och de har gett en ny dimension åt svenskt samhällsliv. Jag räknar med att vi skall få en ny etapp, ännu mera konstruktiv, när riksdagen har behandlat den av inrikesministern bebådade propositionen.

Herr SVENSSON i Eskilstuna (s):

Fru talman! Jag kan efter vad som här har yttrats fatta mig mycket kort, men jag vill ändå kraftigt understryka värdet av det besked som inrikesministern i dag har lämnat om att en proposition beträffande

Nr 61

Onsdagen den
19 april 1972

Anpassningsåtgärder för invandrare, m. m.

Ang. svenskundervisningen för invandrare

Onsdagen den
19 april 1972

*Anpassningsåtgär-
der för invandrare,
m. m.*

*Ang. svenskunder-
visningen för
invandrare*

svenskundervisningen skall läggas fram redan i vår.

Det är också väsentligt att inrikesministern säger att det krävs vissa överväganden om lagstiftningen utöver de förslag som har kommit fram i invandrarutredningens betänkande. I invandrarverkets yttrande över betänkandet påpekades att vissa grupper har undantagits, att undervisningen borde ingå som en del av arbetet och att även de invandrare som redan finns i landet borde få en möjlighet att delta. Det är viktigt att dessa frågor blir föremål för överväganden.

Men jag vill också vidga debatten och erinra om behovet av att sprida information även till den svenska allmänheten om invandrarna. Vi har under tider med sysselsättningssvårigheter och ekonomiska påfrestningar upplevt att en latent främlingsovilja kan gå över till främlingsfientlighet. Några obehagliga exempel på den saken omnämndes i tidningarna för en tid sedan. Det är då viktigt att man för att motverka en sådan utveckling kan få en utbyggd information till den svenska allmänheten om invandrarna och deras betydelse för samhällsutvecklingen.

Jag vill här meddela att det inom invandrarverket pågår sådana överväganden i samarbete med nämnden för samhällsinformation. Det är viktigt att när det gäller informationsfrågorna också ha en aktivitet som riktar sig till den svenska allmänheten så att den får förståelse för invandrarna och deras betydelse i det svenska samhället.

Herr RICHARDSON (fp):

Fru talman! Jag ber om ursäkt ifall jag blir litet tjatig, men jag måste ställa ytterligare en fråga. Inrikesministern sade nu sist att systemet har verkat i sju åtta år. Är detta verkligen sant, herr inrikesminister?

Det bestämdes den 21 januari i år att av de 175 000 studietimmar som då släpptes fria får 150 000 endast disponeras för sådana studiecirklar som grundar sig på överenskommelser vilka ingåtts eller godkänts av berörd arbetstagarorganisation och genom vilka arbetsgivare åtagit sig utge ersättning till arbetstagare som deltar i undervisningen. Har detta system fungerat i sju åtta år?

Inrikesministern sade att det var onödigt att föra denna debatt nu när vi skall övergå till ett nytt system. Jag skulle vilja säga att det kanske var onödigt att i maj 1971 införa ett annat system när vi nu skall övergå till något helt nytt, som jag hälsar med tillfredsställelse.

Folkbildningsorganisationerna i vårt land har ju kunnat glädja sig åt ett mycket fint och gott samarbete. Många har varit besjälade av äkta och fin idealitet, en folkbildningsidealism som har betytt mycket. Det kvotssystem som införts har upplevts som störande och besvärande i samarbetet. Jag vill fråga — och nu lovar jag inrikesministern att det skall bli min absolut sista fråga: Kan vi räkna med att studieförbunden blir likställda i vad gäller möjligheter att medverka i den utbildning som kan bli resultatet av den aviserade propositionen?

Herr inrikesministern HOLMQVIST:

Fru talman! Studieförbunden är i dag jämställda. När det emellertid gäller studiecirklar som har kommit till stånd som ett resultat av förhandlingar och arbetsgivaren har åtagit sig att bekosta viss undervis-

ning ligger det mycket nära till hands att organisationer som ABF får i uppdrag att organisera studierna: vissa av de andra folkbildningsorganisationerna har av naturliga skäl inte samma intima kontakt med arbetsplatserna som ABF har. Men det görs ingen skillnad mellan förbunden i detta avseende, och jag kan inte se att det finns någon anledning att önska sig det heller.

Jag sade att vi har haft utbildning för invandrare under en period av sex sju år. Sedan tillkom i fjol denna speciella anordning att man har kunnat få betalning för den undervisning som sker och som då gäller arbetsplatsernas folk. Men det är ju bara en mindre del av det hela, och därför trodde jag att herr Richardson i sina allmänna funderingar om principerna ändå möjligen såg på hela utbildningen, där vi har samma intresse av att det skall vara en bra utbildning och har anledning att ge anvisningar om studieplaner osv.

Det var alltså i detta avseende jag pekade på att utbildningen har bestått under en följd av år. Så okunnig är jag självfallet inte om dessa frågor att jag eljest skulle säga något sådant — jag avsåg naturligtvis utbildningen i dess helhet.

Herr OLSSON i Stockholm (vpk):

Fru talman! Herr Möller i Gävle mästrar mig för att jag säger att företagen har importerat arbetskraft. Han säger att det är inga kollin. Det menar självfallet inte jag heller, även om invandrarna stundtals har blivit behandlade på det sättet här i landet. Men man importerar en vara, och den varan är arbetskraft.

Den här beskrivningen att invandring är fri och spontan och kommer av och till är ju inte korrekt. Det är bara att läsa utskottsbetänkandet, där man ser kurvorna: när arbetslösheten stiger sjunker invandringen osv. Behovet av varan arbetskraft bestämmer invandringen, och dessa faktorer betingas av varandra.

Herr Möllers inställning kommer också till uttryck när han säger att både företagen och fackföreningarna får ta på sig ansvaret för bristerna. Fackföreningsrörelsen och företagen skulle alltså ha lika stort ansvar för att invandrarna inte fått den undervisning de skall ha och inte blivit mottagna på det sätt som de borde ha blivit mottagna på, dvs. att de borde ha likställts med svenska medborgare.

Herr Möller fortsatte med att säga att den fackliga solidariteten gäller och att sist anställd först får gå. Ja, den solidariteten gäller när fackföreningarna får bestämma, men det är verkligen inte så ofta, utan det är på de ställen där de tillkämpat sig en sådan styrka att de har makt över företagen att bestämma. Annars kan jag tala om för herr Möller att det fungerar inte alls på det sättet att sist anställd först får gå, utan det är så att bäst anställd sist får gå. Så fungerar det i praktiken i de allra flesta företag, där arbetsgivarna själva bestämmer över detta.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölles.

Nr 61

Onsdagen den
19 april 1972

*Anpassningsåtgärder för invandrare,
m. m.*

*Ang. svenskundervisningen för
invandrare*

Onsdagen den
19 april 1972

*Förvärv av svenskt
medborgarskap,
m. m.*

Punkten 4

Utskottets hemställan bifölles.

§ 8 Förvärv av svenskt medborgarskap, m. m.

Föredrogs inrikesutskottets betänkande nr 11 i anledning av motion angående förvärv av svenskt medborgarskap, m. m.

I detta betänkande behandlades motionen 1972:595 av herr Helén m. fl. (fp), vari, såvitt nu var i fråga, hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde

1. att förslag framlades om ändring i lagen om svenskt medborgarskap av innebörd att utlänning som vistats i landet sedan fyra år dock i vad gällde nordisk invandrare två år — skulle kunna erhålla svenskt medborgarskap,

2. att expeditionsavgiften för ansökan och anmälan för svenskt medborgarskap borttogs.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:595 i fråga om ändring i medborgarskapslagen

2. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:595 i fråga om expeditionsavgiften.

Reservation hade avgivits beträffande ändring i medborgarskapslagen av herrar Eriksson i Arvika (fp) och Carlström (fp), som ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1972:595 i fråga om ändring i medborgarskapslagen som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört.

Herr CARLSTRÖM (fp):

Fru talman! I inrikesutskottets betänkande nr 11 beträffande ändring i medborgarskapslagen, som vi just nu behandlar, finns en reservation av herr Eriksson i Arvika och mig som är föranledd av att utskotts-majoriteten icke ansett sig vilja precisera tiden för utlännings erhållande av svenskt medborgarskap, vilket folkpartiet i motionen 595 till årets riksdag föreslagit. Redan vid föregående års riksdag fanns en liknande motion från folkpartiet, vari man hävdade att tidpunkten för naturalisation, sju år för icke nordisk medborgare och regelmässigt tillämpade tre år för invandrare från annat nordiskt land, borde avkortas till fyra respektive två år. En av motiveringarna var att invandrarna snabbare skulle kunna få utöva sin rösträtt i vårt land, vilket ansågs särskilt angeläget, i varje fall när det gällde kommunala val och landstingsval.

Jag tillåter mig här citera vad inrikesutskottet skrev i fjol: "Enligt utskottets mening talar många skäl för en sänkning av tidskravet vid naturalisation, men med hänsyn till att frågan övervägs i pågående utredning och då ändringar i berörda regler bör föregås av överläggningar

med övriga nordiska stater med vilka sedan länge samarbete ägt rum i dessa frågor är utskottet inte för närvarande berett att ta ställning till vilken tidsgräns som är lämpligast. Utskottet kan därför inte biträda motionsyrkandet men utgår från att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet riktad på frågan."

Redan förra året reserverade vi oss i utskottet och ville att riksdagen skulle som en viljeyttring ge till känna att lagstiftningsarbetet borde inriktas på en sänkning av tidsgränserna till fyra respektive två år. Riksdagen biföll utskottets förslag. Genom en annan motion förra året hade grundlagberedningen anledning att ventilerat frågan huruvida utlänning borde tillerkännas rösträtt vid kommunala val i Sverige, och av beredningens yttrande framgick klart att tidsgränsen vid naturalisation i stället borde avsevärt sänkas. Grundlagberedningens och inrikesutskottets synpunkter sammanföll således.

Något förslag om ändring av de gamla reglerna har ännu icke framlagts, men folkpartiet har i en partimotion även till årets riksdag velat aktualisera ärendet för att en lösning skall komma till stånd utan alltför lång tidsutdräkt. Andan i debatten i fjol var sådan att även de som företrädde utskottsmajoriteten kanske nu känner en liten besvikelse över att vad som då sades och skrevs ännu inte har avsatt några spår.

Herr Eriksson i Arvika och jag har ännu en gång velat markera den stora vikt vi tillmäter detta ärende genom att reservera oss för bifall till motionens yrkande om en sänkning av tidskravet till fyra respektive två år och för att lagstiftningsarbetet inriktas med sikte på den tidsangivelsen. Självfallet anser vi att överläggningar med övriga nordiska stater måste inledas, och även slutföras, innan lagstiftningsarbetets konkreta resultat presenteras. Vi tror det är angeläget för samtliga stater i Norden att man tillämpar lika tidsintervaller. Förhandlingarna bör därför leda till ett snabbt beslut.

Vi hyser den uppfattningen att det är tillräckligt med de angivna ärens vistelse i Sverige för att utlänningarna skall ha kommit till klarhet om huruvida de önskar stanna här eller återvända till sitt hemland. För dem som då önskar stanna bör det kännas trivsammare om vi snabbare kan välkomna dem som svenska medborgare.

Fru talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen vid inrikesutskottets betänkande nr 11.

Herr FAGERLUND (s):

Fru talman! Som herr Carlström anförde diskuterade vi denna fråga i fjol, och då skrev utskottet om vad grundlagberedningen och konstitutionsutskottet hade sagt. Jag tycker inte att vi har ändrat uppfattning nu. Tvärtom säger vi i utskottets betänkande att vi vidhåller vår principiella inställning, och vi talar om att grundlagberedningens förslag nu kan väntas gå ut på remiss och frågan därmed bli ytterligare belyst. Och när ärendet alltså nu är på gång har vi velat avvakta det förslag som snart kommer att framläggas.

Sedan vill jag här bara hemöta en motivering som anförts, och det är det enda nya jag har att komma med denna gång; i övrigt kan jag hänvisa till vad jag sade i fjol. Det har sagts att vi genom att låta invandrarna få

Nr 61

Onsdagen den
19 april 1972

*Förrärv av svenskt
medborgarskap,
m. m.*

Onsdagen den
19 april 1972

*Sekreteresskydd för
uppgiftslämnare till
intervju- och enkät-
undersökningar*

utöva sin rösträtt tidigare skulle få flera att söka svenskt medborgarskap. Men 1968, då kvalifikationstiden var fem år för nordbor, fick 3 719 personer svenskt medborgarskap efter ansökan, och 1969, då kvalifikationstiden hade sänkts till tre år, sjönk denna siffra till 1 371 medan antalet beviljade svenska medborgarskap efter anmälan, där kvalifikationstiden 1968 fortfarande var tio år och 1969 blev sju år, ökade från 899 till 6 801.

Vad säger oss dessa siffror? Jo, de säger oss att de som invandrar eller tar ett arbete i ett annat land – jag tror detta gäller även svenskar som söker sig utomlands – inte är beredda att ansöka om nytt medborgarskap efter tre år, därför att de har kontakter med sitt hemland; de är inte redo att släppa sitt gamla medborgarskap. Den problematiken tror jag inte man löser genom en sänkning av naturalisationstiden.

Fru talman! Med detta yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herrar Eriksson i Arvika och Carlström, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Carlström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammarén bifaller inrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 11 punkten 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammarén bifallit reservationen av herrar Eriksson i Arvika och Carlström.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammaréns ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Carlström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	259
Nej	—	44
Avstår	—	5

Punkten 2

Utskottets hemställan bifölls.

§ 9 Sekreteresskydd för uppgiftslämnare till intervju- och enkätundersökningar

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande nr 16 i anledning av motion om översyn av frågan om sekreteresskydd för uppgiftslämnare till intervju- och enkätundersökningar.

I detta betänkande behandlades motionen 1972:394 av herr Molin (fp) och fru Anér (fp) vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t

skulle anhålla om en vidgning av direktiven för 1969 års offentlighets- och sekretesslagstiftningskommitté så att frågan om sekretess åt uppgiftslämnare till intervju- och enkätundersökningar i sin helhet kunde prövas av utredningen.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1972:394.

Reservation hade avgivits av herrar Nelander (fp) och Molin (fp), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1972:394 hos Kungl. Maj:t skulle anhålla att frågan om sekretesskydd för enskilda uppgiftslämnare till intervju- och enkätundersökning gjordes till föremål för utredning.

Herr MOLIN (fp):

Fru talman! Att gå ut och fråga folk vad de tycker i olika ämnen och hur de har det i olika avseenden är en numer rätt vanlig metod att samla information. Den tillämpas av statliga och kommunala myndigheter, av vetenskapliga institutioner och av enskilda organisationer av olika slag. Ibland är det en berättigad metod att samla information, ibland är det inte en berättigad metod. Därom må man tycka vad man vill, det väsentliga är att metoden används i ganska stor skala i dag.

Att det är en frekvent metod motiverar enligt min mening att man tittar på hur uppgifter av det här slaget används. Ofta utlovas uppgiftslämnarna anonymitet för sina uppgifter, men det finns i och för sig ingenting som säger hur en sådan utlovad anonymitet skall säkerställas. Det finns inga regler på detta område. Jag tror att man både från uppgiftslämnarnas och från undersökarnas sida uppfattar detta som ett problem och att man i allmänhet efterlyser regler på detta område.

Vi vet, fru talman, att man i dag går ut och frågar folk om deras levnadsvanor, deras bostadsförhållanden, deras politiska uppfattning, deras inställning till EFC, statskyrkan, kollektivanslutningen, u-hjälpen och mycket annat, men vi vet ganska litet om hur dessa uppgifter utnyttjas av dem som samlar in uppgifterna. Kan vi vara säkra på att den enskilde uppgiftslämnaren inte kan identifieras? Kan vi vara säkra på att man inte just genom att man identifierar den enskilde uppgiftslämnaren kan manipulera eller i varje fall utnyttja honom eller henne?

Fru talman! Från motionärernas och reservanternas sida har vi oroats av frågeställningar av detta slag och vi tror att det är samhällets skyldighet att se över den här problematiken. Konstitutionsutskottets majoritet upplever inte saken på samma sätt. Konstitutionsutskottets majoritet har inte kunnat upptäcka att detta är något problem.

Låt mig citera några formuleringar i utskottsbetänkandet, som enligt min mening visar att utskottsmajoriteten inte har upptäckt problemet. Det sägs: "Någon allmän skyldighet att lämna uppgifter till av enskild bedriven intervju- och enkätundersökning finns inte. Undersökare och uppgiftslämnare kan normalt fritt överenskomma om i vilken utsträckning lämnat frågesvar får offentliggöras eller eljest begagnas av undersökaren. - - - Enligt utskottets mening har inte förekommit sådana förhållanden med avseende på av enskild bedrivna intervju- och enkät-

Nr 61

Onsdagen den
19 april 1972

*Sekretesskydd för
uppgiftslämnare till
intervju- och enkät-
undersökningar*

Onsdagen den
19 april 1972

*Sekretesskydd för
uppgiftslämnare till
intervju- och enkät-
undersökningar*

undersökningar att det finns anledning att nu överväga en särskild reglering av frågan om sekretesskydd för uppgiftslämnare till sådan undersökning.”

Bortsett från att man kan fråga hur konstitutionsutskottets majoritet vet det, är min reflexion att här tycker utskottsmajoriteten inte att det är några problem. Konstitutionsutskottet har inte hört någonting av den kritik rörande formerna för opinionsundersökningar av partisympatier som vi har haft här i landet. Man har inte tagit intryck av den diskussion som förts om undersökningen av kommunalarbetarnas partisympatier, man har inga synpunkter på undersökningar rörande svenska folkets attityder till EEC, för att nu ta ett par exempel på undersökningar av enskilda människors inställning som redovisats i dagspressen samma dag.

Konstitutionsutskottets konservativa majoritet har inte observerat detta problem. Den har inte uppmärksammat debatten och har följdriktigt inte ansett att det finns någon anledning att göra något åt saken. Jag vill för min del bara framhålla att vi som har motionerat och reserverat oss i denna fråga har en annan mening. Vi har uppfattat detta som en allvarlig problematik, och vi tror att det framöver blir nödvändigt att se på dessa saker med väsentligt större allvar.

Från dessa utgångspunkter vill jag, fru talman, yrka bifall till reservationen.

Herr LARSSON i Luttra (c):

Fru talman! I den motion som vi nu behandlar hemställs ”att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om en vidgning av direktiven för 1969 års offentlighets- och sekretesslagstiftningskommitté” — den förkortas vanligen OSK — så att frågan om sekretess åt uppgiftslämnare till intervju- och enkätundersökningar i sin helhet kan prövas av utredningen”.

För uppgiftslämnare till statlig och kommunal statistik finns redan ett visst lagfäst anonymitetsskydd. Det är ett riktigt påstående att den enskilde i stigande utsträckning får ta emot förfrågningar om sina personliga förhållanden genom att olika intressenter sätter i gång intervju- eller enkätundersökningar av olika slag. Som herr Molin redan har sagt konstaterar utskottet att det inte finns någon allmän skyldighet att lämna uppgifter till av enskild bedriven intervju- och enkätundersökning, detta i motsats till vad som gäller viss statistik och vissa uppgifter till statliga eller kommunala myndigheter.

Det skulle säkert stöta på ganska stora svårigheter att åstadkomma ett lagfäst anonymitetsskydd för uppgiftslämnare till av enskild bedrivna undersökningar, som kan spänna över ett mångskiftande register.

Utskottet menar också att det inte har förekommit sådana förhållanden med avseende på dessa undersökningar att det finns anledning att nu överväga frågan om skydd för uppgiftslämnare. Utskottet föreslår därför att riksdagen avslår motionen.

Herrar Nelander och Molin har reserverat sig för en utredning utan att direkt yrka bifall till motionen. I reservationen framhålls att sekretesskraver är särskilt viktigt vid politiska opinionsundersökningar. Reservanterna anför vidare: ”Institut som gör upprepade sådana undersökningar samlar

med tiden ett omfattande datamaterial som är ytterst känsligt från integritetssynpunkt.”

Om man i detta sammanhang med datamaterial menar ADB-material, vill jag framhålla att ADB-informationen redan nu är föremål för utredning. Utskottet skriver: ”Enligt tilläggsdirektiv den 27 maj 1971 har OSK — — — fått i uppdrag att utreda hela frågan om lagstiftning rörande personorienterad ADB-information. I OSK:s uppdrag ingår således numera även frågan om enskildas handhavande av sådan information.”

Med det anförda, fru talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr MOLIN (fp):

Fru talman! Det var väl en synpunkt utöver vad som står att läsa i handlingarna som konstitutionsutskottets fungerande ordförande framförde, nämligen att om uppgifter om enskildas partisympatier läggs på data, så kommer den problematiken att behandlas av offentlighets- och sekretesslagstiftningskommittén.

Nu är det emellertid så, att det delvis är en tillfällighet om uppgifter som har hämtats från enskilda uppgiftslämnare rörande partisympatierna läggs på data eller om de förvaras i någon annan form: på hålkort eller blanketter eller på annat sätt. Det var det förhållandet att den här problematiken hade ett så nära samband med det utredningsuppdrag som denna utredning hade fått som gjorde att motionärerna föreslog att också denna del av problematiken skulle tas in i OSK:s uppdrag. Nu har vi i reservationen inte begärt att frågan skall utredas just av OSK. Det framkom vid utskottets behandling av ärendet att det kunde tänkas att den föll under en annan utrednings uppdrag. Tyvärr avvisade konstitutionsutskottets majoritet ett förslag från mig om en bordläggning i utskottet som skulle klargöra, huruvida frågan lämpligen föll under annan utrednings uppdrag. Mot den bakgrunden var kanske det påpekande om förhållandet till OSK, som herr Larsson i Luttra gjorde, inte särskilt lyckat.

Herr LARSSON i Luttra (c):

Fru talman! Om det skulle vara så, att det här materialet samlas i annan form än på ADB, kan man kanske ändå förvänta att informationer för tiden framöver kommer att samlas genom ADB-information.

Herr HERNELIUS (m):

Fru talman! Motionen har säkerligen skrivits i det bästa syfte, men den är dåligt genomfäkt — lika dåligt som reservationen. Det står naturligtvis var och en fritt att lämna uppgifter eller inte om någon frågar. Det är också så, att den sekretess som begärs här skulle kunna omfatta jämväl ärekränkning och förtal mot tredje man, vilket ju inte kan ha varit motionärernas mening.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Nr 61

Onsdagen den
19 april 1972

*Sekretesskydd för
uppgiftslämnare till
intervju- och enkät-
undersökningar*

Onsdagen den
19 april 1972

Höjning av försäkringsavdraget vid inkomsttaxeringen m. m.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herrar Nelander och Molin, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

§ 10 Höjning av försäkringsavdraget vid inkomsttaxeringen m. m.

Föredrogs skatteutskottets betänkande nr 15 i anledning av motioner om höjning av försäkringsavdraget vid inkomsttaxeringen m. m.

I detta betänkande behandlades
motionen 1972:828 av herrar Annerås (fp) och Levin (fp),

motionen 1972:850 av herr Kristiansson i Harplinge m. fl. (c) vari hemställdts

att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om utredning och förslag beträffande den skattemässiga behandlingen av avgifter till grupplivförsäkringar i enlighet med vad som anförts i motionen samt

motionen 1972:851 av herrar Larsson i Staffanstorps (c) och Pettersson i Kvänum (c).

Utskottet hemställde
att riksdagen skulle avslå
1. motionen 1972:828
2. motionen 1972:850
3. motionen 1972:851.

Reservation hade avgivits av herrar Magnusson i Borås (m), Josefson i Arrie (c), Larsson i Umeå (fp), Sundkvist (c), Olof Johansson i Stockholm (c), Hörberg (fp) och Söderström (m), som ansett att utskottet under 2 bort hemställa.

att riksdagen med bifall till motionen 1972:850 hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om utredning och förslag beträffande den skattemässiga behandlingen av avgifter till gruppliv- och gruppsjukförsäkringar i enlighet med vad reservanterna anförde.

Herr JOSEFSON i Arrie (c):

Fru talman! I skatteutskottets betänkande nr 15 behandlas bl. a. en motion av herr Axel Kristiansson i Harplinge m. fl., där man begär utredning och förslag beträffande den skattemässiga behandlingen av avgifter till grupplivförsäkringar. Enligt nu gällande bestämmelser anses grupplivförsäkringarna tillhöra gruppen kapitalförsäkringar, och följaktligen har man rätt att vid deklarationen dra av kostnaderna om de ryms inom det tillåtna försäkringsavdraget på 250 respektive 500 kronor för ensamstående eller gifta. Men genom beslut vid 1963 års riksdag beslöts att kostnaderna för tjänstegrupplivförsäkringarna, som betalas av arbetsgivaren, inte skall utgöra skattepliktig inkomst för arbetstagaren. Motiveringen var framför allt förenklingsskäl, och jag accepterar helt denna

motivering.

Redan vid genomförandet av dessa bestämmelser patalades de orättvisor som drabbade grupper i samhället, som inte kunde bli delaktiga av den skatteförmån som beslutet innebar.

Ser man på vad som hänt på detta område under senare år har grupplivförsäkringssystemet fått en ganska stor omfattning också utanför löntagargruppen. Beloppsmässigt har försäkringsbeloppet stigit från 25 000 till 41 000 kronor. Givetvis har detta också inneburit höjda premier och den olika behandlingen i beskattningshänseende har därigenom blivit ännu mer framträdande.

Kostnaderna för frivilliga grupplivförsäkringar varierar beroende bl. a. på åldersfördelningen i gruppen. Men jag vet att kostnaderna för en del grupper är så pass stora att skall försäkringsbeloppet vara detsamma som för löntagare, 41 000, kommer praktiskt taget hela det tillåtna försäkringsavdraget att tas i anspråk för detta. Läger man därtill att behovet av ett försäkringsskydd kanhända är allra störst inom småföretagargruppen, detta främst för att kunna föra företaget vidare vid ett dödsfall, så framstår orättvisan än tydligare med de nuvarande bestämmelserna.

I motionen och i den till utskottsbetänkandet fogade reservationen har vi inte begärt någon allmän höjning av försäkringsavdraget och inte heller någon förmån utöver vad som stora delar av skattebetalarna redan i dag har. Vi har yrkat att avdrag för grupplivförsäkringar skall få göras av den som inte omfattas av tjänstegrupplivförsäkringar utanför det i deklarationen medgivna försäkringsavdraget. Vi har också understrukt vikten av att deklaranten ges möjlighet att på något enkelt sätt på deklarationsblanketten kunna markera att han inte omfattas av någon av arbetsgivaren betald grupplivförsäkring.

Skatterna tar i dag i anspråk så stor del av den enskildes inkomster att det är angeläget att alla skattebetalare behandlas på ett likvärdigt sätt. Man blir därför något förvånad när utskottsmajoriteten i betänkandet skriver: "Beträffande de rättvisesynpunkter som åberopas i motionen 1972:850 vill utskottet framhålla att vissa ojämnheter vid beskattningen måste accepteras, om man i förenklingssyfte vill undanta vissa löneförmåner av speciell karaktär och utan alltför stort värde från beskattning. Betydelsen av att förmån av fria premier för vissa grupplivförsäkringar (ca 100 kr.) och -- enligt förslag i prop. 1972:77 - gruppsjukförsäkringar, AGS, (100 -400 kr.) undantas från beskattning bör inte heller överdrivas i detta sammanhang."

Om riksdagen kommer att besluta i enlighet med den proposition som är framlagd om gruppsjukförsäkringar -- och det är sannolikt -- blir orättvisan än större. Det är då för mig ganska förvånande att utskottsmajoriteten som här skett kan nonchalera belopp på upp till 500 kronor vid inkomstbeskattningen. Målsättningen måste ändå vara att utforma skattesystemet så att alla behandlas lika. Med det förslag och de riktlinjer som vi här fört fram skulle man på detta område utan några större problem kunna åstadkomma en lika behandling.

Fru talman! Med denna motivering yrkar jag bifall till den reservation av herr Magnusson i Borås m. fl., som fogats till utskottets betänkande.

Nr 61

Onsdagen den
19 april 1972

Höjning av försäkringsavdraget vid inkomsttaxeringen m. m.

Onsdagen den
19 april 1972

Höjning av försäkringsavdraget vid inkomsttaxeringen m. m.

Herr ENGVIST (s):

Fru talman! I detta betänkande behandlas tre olika motioner varav de två första gäller reglerna för avdragsrätt för försäkringspremier och den tredje beskattning av skadestånd i form av engångsbelopp.

Eftersom den reservation som är knuten till betänkandet, och som herr Josefson i Arrie nyss talade för, enbart gäller den ena motionens yrkande är utskottet således enigt i fråga om de två övriga motionerna.

Reservationen berör såvitt jag kan se enbart motionen 850 och har samma yrkande som denna. Frågan gäller den extra avdragsförmån som vissa grupper synes ha, nämligen de som har kostnadsfri grupplivförsäkring. Dessa riskerar inte att komma över taket för den avdragsrätt som gäller, vilket däremot andra kan göra. Det är i och för sig riktigt. Utskottsmajoriteten har sett det här som en relativt liten fråga utan att därför underskatta den. Utskottet framhåller också, att vissa ojämnheter vid beskattningen måste accepteras, om man i förenklingssyfte vill undanta vissa löneförmåner av speciell karaktär och utan alltför stort värde från beskattning. Enligt min mening tangerar en del av de rättvisesynpunkter som man vill framhålla ofta den s. k. millimeter-rättvisan.

Utskottet nämner också, att betydelsen av att förmån av fria premier för vissa grupplivförsäkringar och gruppsjukförsäkringar undantas från beskattning inte bör överdrivas. Utskottet framhåller att förslaget i fråga om AGS utgör ett provisorium i avvaktan på sjukpenningutredningens förslag. Det måste därför vara rimligt att vänta tills denna utredning är klar, detta så mycket mer som det nuvarande försäkringsavdraget i allmänhet är tillräckligt för de försäkringsutgifter som förekommer i praktiken. Jag förstår att det någon enstaka gång kan förekomma sådana fall som herr Josefson i Arrie påtalade. I avvaktan på den utredning som kommer med förslag som avlöser det nuvarande provisoriet har utskottet funnit att motionsyrkandet måste avvisas.

Herr talman! Jag yrkas således bifall till utskottets betänkande i dess helhet.

Under detta anförande övertog herr talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr JOSEFSON i Arrie (c):

Herr talman! Gruppsjukförsäkringen AGS får vi väl diskutera när propositionen kommer att behandlas här i riksdagen.

Herr Engkvist säger att den fråga vi i dag behandlar — motionen 850 — är en relativt liten fråga. Ja, men det är samtidigt en fråga som det är ganska enkelt att klara upp och därigenom åstadkomma lika behandling för olika inkomsttagare. Inte minst ur den synpunkten anser vi det berättigat att se över dessa bestämmelser. Vad vi har begärt är att riksdagen hos Kungl. Maj:t skall anhänga om utredning och förslag för att åstadkomma en lika behandling på detta område. Kontrollen huruvida deklaranter är berättigade till avdrag eller ej kan åstadkommas genom en så enkel åtgärd som att införa en speciell rad på deklarationsblanketten, där det anges huruvida man omfattas av någon av arbetsgivaren betald

grupplivförsäkring eller ej. Det är den omständigheten att det är så enkelt att klara av detta som framför allt har föranlett mig att yrka på att kraven i motionen bör tillmötesgå. Det är ändå på det sättet att de 500 kronor som beloppet kan komma att uppgå till, när även sjukförsäkringen kommer med, inte är ett så litet belopp att man kan anse det helt betydelselöst.

Herr ENGVIST (s):

Herr talman! Herr Josefson i Arrie talar om det enkla sättet att klara den här saken. Men i reservationen yrkas det ändå på utredning, och därav framgår helt tydligt att det kanske inte är så alldeles enkelt. Det är förenklingssynpunkten som har gjort att vi i den delen av ärendet anser att man inte bör göra någon ändring.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Magnusson i Borås m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Josefson i Arrie begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaran bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 15 punkten 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaran bifallit reservationen av herr Magnusson i Borås m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarans ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Josefson i Arrie begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	-	162
Nej	-	148
Avstår	-	2

Punkten 3

Utskottets hemställan bifölls.

§ 11 Vissa beslut fattade av internationella arbetsorganisationens allmänna konferens år 1971

Föredrogs socialutskottets betänkande nr 6 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1972:10 angående vissa beslut fattade av internationel-

Nr 61

Onsdagen den
19 april 1972

*Vissa beslut fattade
av internationella
arbetsorganisationens
allmänna
konferens år 1971*

Onsdagen den
19 april 1972

*Vissa beslut fattade
av internationella
arbetsorganisatio-
nens allmänna
konferens år 1971*

la arbetsorganisationens allmänna konferens år 1971 vid dess femtiosjätte sammanträde jämte motioner.

Genom en den 21 januari 1972 dagtecknad proposition, 1972:10, hade Kungl. Maj:t under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden

dels föreslagit riksdagen att godkänna att Sverige anslöt sig till den av internationella arbetsorganisationen vid dess femtiosjätte allmänna sammanträde antagna konventionen (nr 135) om arbetstagarrepresentanters skydd inom företaget och åtgärder för att underlätta deras verksamhet,

dels berett riksdagen tillfälle att avge yttrande över vad föredragande departementschefen anfört om följande vid samma sammanträde antagna konvention och rekommendationer, nämligen

1) rekommendation (nr 143) om arbetstagarrepresentanters skydd inom företaget och åtgärder för att underlätta deras verksamhet.

2) konvention (nr 136) om skydd mot förgiftningsrisker härrörande från bensen,

3) rekommendation (nr 144) i samma ämne.

I samband med propositionen hade behandlats två i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

1) motionen 1972:1480 av herr Ekinge m. fl. (fp), samt

2) motionen 1972:1481 av herr Norrby i Akersberga m. fl. (fp) vari hemställdes att riksdagen vid behandlingen av proposition 1972:10 begärde att av ILO framlagd konvention nr 136 och rekommendation nr 144 om skydd mot förgiftningsrisker härrörande från bensen föranledde ett snabbt förslag från Kungl. Maj:t om sådana ändringar av gällande svensk lagstiftning på arbetsmiljöområdet att Sverige kunde ratificera konventionen och följa rekommendationen utan onödig tidsutdräkt.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen med bifall till propositionen 1972:10 i motsvarande del godkände att Sverige anslöt sig till den av internationella arbetsorganisationen vid dess femtiosjätte allmänna sammanträde antagna konventionen (nr 135) om arbetstagarrepresentanters skydd inom företaget och åtgärder för att underlätta deras verksamhet,

2. att riksdagen som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet yttrat om vad föredragande departementschefen i propositionen anfört beträffande den vid samma sammanträde antagna rekommendationen (nr 143) om arbetstagarrepresentanters skydd inom företaget och åtgärder för att underlätta deras verksamhet,

3. att riksdagen med avslag på motionen 1972:1481 som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet yttrat om vad föredragande departementschefen i propositionen anfört beträffande följande vid samma sammanträde antagna instrument, nämligen

a) konventionen (nr 136) om skydd mot förgiftningsrisker härrörande från bensen,

b) rekommendationen (nr 144) i samma ämne,

4. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1480.

Onsdagen den
19 april 1972

*Vissa beslut fattade
av internationella
arbetsorganisatio-
nens allmänna
konferens år 1971*

Reservation hade avgivits beträffande konventionen om skydd mot förgiftningsrisker härrörande från bensen och rekommendationen i samma ämne av herrar Hyltander (fp) och Romanus (fp), som ansett att utskottet under 3 bort hemställa.

att riksdagen med bifall till motionen 1972:1481 som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna yttrat om vad föredragande departementschefen i propositionen anfört beträffande följande vid samma sammmanträde antagna instrument, nämligen

a) konventionen (nr 136) om skydd för förgiftningsrisker härrörande från bensen,

b) rekommendationen (nr 144) i samma ämne.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande beträffande konventionen om arbetstagarrepresentanters skydd inom företaget och åtgärder för att underlätta deras verksamhet samt rekommendationen i samma ämne av herrar Hyltander (fp) och Romanus (fp).

Herr EKINGE (fp):

Herr talman! Föreliggande betänkande gäller antagandet av två konventioner från den senaste ILO-konferensen. Den ena gäller fackliga företrädarens ställning inom företagen och den andra skydd mot förgiftningsrisker från bensen, tidigare mera känt under benämningen bensol. Först några ord om konventionen, som gäller skydd mot förgiftningsrisker från bensen.

Propositionen ger en klar och entydig beskrivning av de uppenbara förgiftningsrisker som användning av bensen innebär. Det sägs i propositionen bl. a.:

”Bensen har visat sig ha en specifik giftverkan på den mänskliga organismen. Skadeverkan riktar sig framför allt mot de blodbildande organen med allvarliga blodsjukdomar som följd. På grund av att de sjukliga förändringarna huvudsakligen uppkommer som ett resultat av påverkan av små mängder under lång tid måste man betrakta bensenförgiftning som en allvarlig yrkessjukdom.”

Det är mot denna bakgrund som ILO vid flera tillfällen tagit upp bensenfrågan och vid den senaste konferensen antagit den konvention som regeringen nu föreslår att riksdagen ej skall anta. I propositionen redovisats det anmärkningsvärda förhållandet att av de 14 artiklar konventionen omfattar ställer inte mindre än 8 större krav än som gäller enligt svensk lagstiftning. Att svensk lagstiftning har allvarliga brister när det gäller detta farliga gift är uppenbart och att mot den bakgrunden, som utskottet här gör, slå sig till ro med en hänvisning till arbetsmiljöutredningen är otillfredsställande.

Då det inte behöver möta några större svårigheter att med utgångspunkt i arbetarskyddsstyrelsens förarbete göra upp förslag till erforderliga lagändringar så att vi kan komma i fatt den eftersläpning vi nu har jämfört med andra länder ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen vid socialutskottets betänkande nr 6.

Men låt mig därtill också säga några ord med anledning av konventionen om de fackliga förtroendemännens ställning. I propositionen och

Onsdagen den
19 april 1972

*Vissa beslut fattade
av internationella
arbetsorganisatio-
nens allmänna
konferens år 1971*

även i utskottsbetänkandet förordas att Sverige ansluter sig till konventionen. På denna punkt är det alltså inga delade meningar. Men konsekvenserna av detta borde då vara att man samtidigt ser till att det även på det offentliga området kan tecknas avtal som överensstämmer med konventionen. Detta kan nu bara ske på den enskilda sektorn, och det har ju också skett genom avtal mellan SAF och LO.

För statstjänstemän och kommunaltjänstemän går det i dag inte att få ett avtal om de fackliga förtroendemännens ställning. Hindret är som bekant stadgandena i 3 § statstjänstemannalagen och 2 § kommunaltjänstemannalagen. Trots att förhandlingsutredningen förra året lade fram förslag om sådana ändringar att frågan om de fackliga förtroendemännens ställning skulle kunna göras till föremål för förhandlingar och därmed också till avtal, har regeringen av någon ännu outgrundlig anledning icke ansett att man på det offentliga området skall ha en fullvärdig facklig ställning i det här avseendet.

Den offentlige arbetsgivaren, dvs. staten, föredrar alltså att ensidigt bestämma de villkor som skall gälla för de fackliga förtroendemännens ställning. Detta framstår som obegripligt. Man har en statlig myndighet, avtalsverket, som skall handlägga sådana här frågor, men man vill inte göra detta ämbetsverk rättskapabelt att förhandla i de här frågorna. I stället sitter man i finansdepartementet och utarbetar förslag som sedan skall fastställas genom ensidigt beslut från staten-arbetsgivarens sida. Ett förslag till ändring på den här punkten kan inte vara särskilt svårt att åstadkomma enligt förhandlingsutredningens förslag.

I det särskilda yttrande som är avgivet till betänkandet framhålles att inrikesutskottet kommer att få behandla den här frågan, förmodligen till hösten, med anledning av en motion i samma ämne vilken remitterats till detta utskott. Jag har därför, herr talman, ingen anledning att här ställa något yrkande, men jag kan väl ändå få uttala den förhoppningen att regeringen dessförinnan har aviserat ett förslag som upphäver den här begränsningen av förhandlingsrätten för de offentligtanställda.

Herr JOHNSON i Blentarp (s):

Herr talman! I socialutskottets betänkande nr 6 behandlas Kungl. Maj:ts proposition nr 10 jämte motioner. Propositionen gäller vissa beslut fattade av Internationella arbetsorganisationen vid dess 56:e sammanträde år 1971. I propositionen har Kungl. Maj:ten dels föreslagit att Sverige skall ansluta sig till konventionen 135 om arbetstagarrepresentanters skydd, dels berett riksdagen tillfälle att yttra sig över konventionen 136 samt rekommendationerna 143 och 144.

Konventionen 135 ger uttryck åt den allmänna principen att arbetstagarnas representanter i olika företag måste få skydd mot åtgärder som kan skada dem, däri inbegripet avskedanden, på grund av deras ställning eller verksamhet såsom arbetstagarnas representanter eller som fackligt organiserade. Det anges uttryckligen att sådant skydd skall garanteras. Det anges också att detta ämne med vissa undantag ankommer på arbetsmarknadens parter att själva reglera.

Som framgår av remissyttrandet från arbetsmarknadens parter har dessa funnit att av dem tillämpad praxis i princip överensstämmer med

konventionen 135, och de tillstyrker ratificering. Med hänvisning till vad som anförts bör enligt utskottets mening riksdagen godkänna att Sverige ansluter sig till konventionen.

När det gäller rekommendationen 143 har arbetsmarknadens parter fastslagit att denna inte helt står i överensstämmelse med de principer som parterna tillämpar i vårt land. Då det bör vara parternas sak att avgöra i vilken utsträckning de vill följa anvisningarna i rekommendationen har utskottet inget att erinra mot föredragande departementschefens uttalande att rekommendationen ej för närvarande bör föranleda någon åtgärd från statsmakternas sida.

Beträffande yrkandena i motionen 1480 angående ändring av statstjänstemannalagens 3 § och kommunaltjänstemannalagens 2 § kan framhållas att denna fråga är under övervägande, vilket motionärerna också torde vara medvetna om. Reglering av facklig förtroendemans ställning i statlig och kommunal tjänst torde komma till stånd utan lagändring. Enligt utskottets mening är det mot denna bakgrund inte motiverat att med anledning av motionen göra framställning om sådan lagändring.

Konventionen 136 innehåller tre viktiga bestämmelser. Den första föreskriver att så snart mindre skadliga ersättningsprodukter finns skall dessa användas i stället för bensen. Enligt den andra skall konventionen tillämpas på produkter som innehåller mer än 1 volymprocent bensen. Den tredje behandlar högsta tillåtna bensenkoncentration i luften i arbetslokaler. Yttranden har avgivits av arbetarskyddsstyrelsen, SAF, LO, TCO m. fl. organisationer. Det har konstaterats att konventionen nr 136 och rekommendationen nr 144 på flera punkter går längre än motsvarande svenska bestämmelser.

Det har också från arbetarskyddsstyrelsen anförts att det finns anledning utvidga de svenska bestämmelserna. En sådan utvidgning måste bli relativt omfattande, vilket också remissorganen anfört. Därför bör frågan om ändring av lagstiftningen hänskjutas till arbetsmiljöutredningen.

En jämförelse mellan å ena sidan konventionen och rekommendationen och å andra sidan den svenska lagen som redovisas i propositionen visar enligt utskottets mening att det krävs ingående överväganden innan man kan ta ställning till frågan i vad mån man skall anpassa den svenska lagen.

Den väg som rekommenderas i motionen 1481 och i den till utskottets betänkande fogade reservationen kan icke ge den noggranna prövning som erfordras. Utskottet ansluter sig därför till departementschefens uttalande beträffande de båda instrumenten.

Herr Ekinge säger att utskottet slår sig till ro. Jag vill i detta sammanhang säga att utskottet inte slår sig till ro, men om man skall göra om en lagstiftning, så bör det göras efter ingående prövning och inte som ett hastverk.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till socialutskottets hemställan i dess betänkande nr 6.

Nr 61

Onsdagen den
19 april 1972

*Vissa beslut fattade
av internationella
arbetsorganisatio-
nens allmänna
konferens år 1971*

Onsdagen den
19 april 1972

*Vissa beslut fattade
av internationella
arbetsorganisatio-
nens allmänna
konferens år 1971*

Herr EKINGE (fp):

Herr talman! Jag vill först konstatera att herr Johnsson i Blentarp är till freds med att det inte finns någon förhandlingsrätt för stats- och kommunaltjänstemän när det gäller de fackliga förtroendemännens ställning. Jag vill samtidigt uttala min förvåning över detta och även över att herr Johnsson är till freds med att arbetsgivaren på detta område fattar ensidiga beslut.

När det gäller frågan om bensen vill jag bara erinra om vad som också anges i konventionen, nämligen att det framför allt är på tre områden som man är angelägen om att det skall bli en ändring. Det sägs för det första att där oskadliga eller mindre skadliga ersättningsprodukter finns skall de användas i stället för bensen. För det andra skall konventionen tillämpas inte bara på bensen utan också på produkter vilkas bensenhalt överstiger 1 volymprocent. För det tredje slutligen skall bestämmelser om högsta tillåtna bensenkoncentration i luften i arbetslokalerna fastställas.

Jag är medveten om att det är mycket som skiljer den svenska lagstiftningen från det som konventionen fastlägger. Å andra sidan är det något egendomligt när man säger att det skulle bli ett hastverk om man fortsätter efter det förarbete som redan gjorts på detta område av arbetarskyddsstyrelsen. Därför menar jag att det är onödigt att avvakta arbetsmiljöutredningen. Den skall ju, som det säges, göra en genomgripande översyn av hela arbetarskyddslagstiftningen. Vi vet att sådant tar tid, och därför kan det finnas risk för att mycket kan hända innan denna fråga blir ordnad.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande.

Herr JOHNSSON i Blentarp (s):

Herr talman! Herr Ekinge är förvånad över att vi är till freds när det gäller frågan om stats- och kommunaltjänstemännen. Han förbiser att frågan är under prövning för tillfället. Därför anser utskottet att det för närvarande icke skall göras något ingripande. Man bör avvakta de förhandlingar som pågår för frågans lösning och som enligt utskottets förmenande kommer att lösa frågan. I vad gäller bensenfrågan bör arbetsmiljöutredningen pröva den, inte för att försena den utan för att få en bättre behandling av den.

Herr EKINGE (fp):

Herr talman! Med anledning av herr Johnssons i Blentarp påstående, att det pågår förhandlingar i denna fråga för stats- och kommunaltjänstemän, skulle jag gärna vilja veta var de pågår. Enligt uppgifter som jag har, lär vissa överläggningar pågå inom finansdepartementet, vilket också bekräftas i utskottets betänkande. Jag har litet svårt att förstå att det är där som förhandlingar beträffande avtal skall föras. Skall man träffa ett avtal skall det föregås av förhandlingar, skall det föras förhandlingar skall avtalsverket vara med. Avtalsverket kan dock inte föra förhandlingar därför att lagstiftningen lägger hinder i vägen. Det borde vara enkelt att tala om i fall det inom rimlig tid kommer ett förslag till lagändring. Något sådant har vi inte nu fått bekräftelse på.

Herr JOHNSON i Blentarp (s):

Herr talman! De förhandlingar och överläggningar som pågår inom departementet skall naturligtvis ligga till grund för avtalsverket och parterna på arbetsmarknaden när de skall försöka lösa frågan.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkterna 1 och 2

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herrar Hyllander och Romanus, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Ekinge begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 6 punkten 3 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herrar Hyllander och Romanus.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Ekinge begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	-	254
Nej	-	53
Avstår	-	5

Punkten 4

Utskottets hemställan bifölls.

§ 12 Riktlinjer för en inre miljöpolitik, m. m.

Föredrogs socialutskottets betänkande nr 8 i anledning av motioner om riktlinjer för en inre miljöpolitik, m. m.

I detta betänkande hade behandlats

1) motionen 1972:241 av herr Gustavsson i Alvesta m. fl. (c) vari hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhänga att en utredning tillsattes för att undersöka och lämna förslag om hur man på bästa sätt skulle kunna utnyttja betendevetarnas specialkunskaper i samhällsarbete,

2) motionen 1972:468 av herr Fälldin m. fl. (c) vari hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhänga om skyndsamt tillsättande av en parlamentarisk utredning med uppdrag att utarbeta riktlinjer för inre miljöpolitik i syfte att bemästra samhällsproblem, som föranledde skadlig

Nr 61

Onsdagen den
19 april 1972

*Riktlinjer för en
inre miljöpolitik
m. m.*

Onsdagen den
19 april 1972

*Riktlinjer för en
inre miljöpolitik,
m. m.*

stress och psykisk otrygghet samt

3) motionen 1972:998 av herr förste vice talmannen Bengtson m. fl. (c).

Utskottet hemställde

A. beträffande en utredning om utnyttjande av beteendevetarnas specialkunskaper i samhällsarbetet att riksdagen skulle avslå motionen 1972:241,

B. beträffande en parlamentarisk utredning om riktlinjer för en inre miljöpolitik att riksdagen skulle avslå motionen 1972:468,

C. beträffande en utredning om en "verklig veckovilodag" att riksdagen skulle avslå motionen 1972:998.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande en utredning om utnyttjande av beteendevetarnas specialkunskaper i samhällsarbetet av herrar Larsson i Öskevik, Andreasson och Bengtsson i Göteborg (samtliga c), som ansett att utskottet under A bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:241 hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om att en utredning tillsattes för att undersöka och lämna förslag om hur man på bästa sätt skulle kunna utnyttja beteendevetarnas specialkunskaper i samhällsarbetet,

2. beträffande en parlamentarisk utredning om riktlinjer för en inre miljöpolitik av herrar Larsson i Öskevik (c), Hylander (fp), Andreasson (c), Bengtsson i Göteborg (c) och Romanus (fp), som ansett att utskottet under B bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:468 hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om skyndsamt tillsättande av en parlamentarisk utredning med uppdrag att utarbeta riktlinjer för inre miljöpolitik i syfte att bemästra samhällsproblem, som föranledde skadlig stress och psykisk otrygghet.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c):

Herr talman! De frågor som tas upp i detta utskottsbetänkande har en viss anknytning till den debatt som fördes tidigare i dag i samband med behandlingen av civilutskottets ärenden. Enligt uppgifter i gårdagens tidningar uttalade socialstyrelsens chef vid en konferens i Stockholm om framtidens samhällsbyggande, att samhällsbyggandet har kommit i otakt och nu skapas framtidschocker som människorna inte orkar med. Han sade vidare enligt tidningsuppgifterna, att vi har fått bukt med våra gamla folksjukdomar men drabbas i stället av stress som skadar både kropp och själ.

Det går väl inte att bestrida att den person som sitter i ledningen för socialstyrelsen ständigt kommer i kontakt med de problem som finns i samhället och ser hur de problemen växer.

Tidigare har det i skilda sammanhang, inte minst här i riksdagen, ständigt hävdats att den här utvecklingen med starka koncentrationer av människor och bebyggelse i snabb takt är något ödesbestämt som vi inte

kan hindra. Därför är det intressant att i dag märka att den här diskussionen har kommit i gång.

Att det som har skett under årens lopp har skapat problem för många har sällan accepterats, och att vi har fått ett samhälle, som på skilda områden ställer krav på den enskilde som han inte orkar med, har inte observerats. Det intressanta och värdefulla är som sagt just den iakttagelse som man nu kan göra, nämligen att dessa frågeställningar mer och mer har kommit i fokus. Fler och fler kommer underfund med att den utveckling som pågått inte kan fortsätta, för om den så skulle göra kommer vi med all sannolikhet att möta problem som vi har väldigt svårt att klara upp, och det kommer att växa fram ett hjälp- och vårdbehov som vi inte har möjlighet att tillgodose. Här kommer samhällsplaneringen, arbetslivet, bostadsbyggandet osv. in. Enligt vår uppfattning måste man göra alla tänkbara ansträngningar för att planera utifrån människans möjligheter att fungera.

Motionen 241, som bl. a. ligger till grund för utskottsbetänkandet, och den första av de två reservationer som finns fogade till detta går ut på önskemål om en utredning, som skall undersöka och lämna förslag om hur man på bästa sätt skall utnyttja beteendevetarnas specialkunskaper i samhällsarbetet. I reservationen 2 begärs en parlamentarisk utredning med uppdrag att utarbeta riktlinjer för inre miljöpolitik i syfte att bemästra samhällsproblem som föranleder skadlig stress och psykisk otrygghet.

Det här är frågor som har betydelse just när det gäller hur vi skall kunna reducera de påfrestningar som dagens samhälle utsätter de olika individerna för.

Vi har i motionerna just tagit upp och utvecklat synpunkter som ligger till grund för reservationerna och sagt att det är en självklar utgångspunkt att människan för sitt välbefinnande är beroende av hela sin omgivning. Därmed avser vi inte endast de yttre miljöerna utan också de miljöer som vi betecknar som inre i bemärkelsen av att de är avgörande för den psykiska tryggheten. Det helhetsgrepp som vi här från en helhetssyn på människan angivit för de yttre och inre miljöerna förutsätter naturligtvis också att miljöpolitiken inriktas på denna helhet.

Vi är medvetna om att det på skilda områden pågår ett utredningsarbete, men detta utredningsarbete är splittrat. Vi har då sagt att om vi skall kunna skapa denna helhet kring människan som den inre miljön är, så behövs en övergripande miljöpolitisk målsättning där sådana områden som exempelvis planering av fysiska miljöer och åtgärder i fråga om det sociala värdemönstret blir element i en utredning.

Även om det som sagt finns utredningar arbetar de var för sig, och det är viktigt att vi får riktlinjer för en inre miljöpolitik och att sådana dras upp att tjäna som vägledning vid behandling av de frågor som påverkar den inre miljön.

Den andra motionen och reservationen tar upp beteendevetarnas insatser på detta område. Vi vet att det är de som arbetar på det sociala fältet som får lösa problemen när de har uppstått, och vi har den uppfattningen att de har så mycket kunnande om människors sätt att fungera att det skulle vara oerhört värdefullt om detta kunnande också

Onsdagen den
19 april 1972

*Riktlinjer för en
inre miljöpolitik,
m. m.*

kommer med i planeringsarbetet och att dessa synpunkter kunde medverka till att förebygga många av de problem som i dag finns.

Herr talman! Jag vill slutligen säga att det inte bara gäller att registrera vad som händer utan vi måste med ledning av de kunskaper som finns och den forskning som kommer även försöka förebygga och komma till rätta med de risker som drabbar människor i olika åldrar.

Med detta ber jag att få yrka bifall till de två reservationer som är fogade till socialutskottets betänkande nr 8.

Herr DAHLBERG (s):

Herr talman! Socialutskottets betänkande nr 8 behandlar tre center-motioner som berör den inre miljöpolitiken..

Motion nr 241 med herr Gustavsson i Alvesta som första namn utmynnar i en anhållan om att en utredning tillsätts för att undersöka och lämna förslag om hur man bäst skall kunna utnyttja beteendevetarnas specialkunskaper i samhällsarbetet.

Motion nr 468 med herr Fälldin som första namn anholder också om en parlamentarisk utredning med uppdrag att utarbeta riktlinjer för inre miljöpolitik i syfte att bemästra samhällsproblem, som föranleder skadlig stress och psykisk otrygghet.

Den tredje motionen, nr 998, har herr förste vice talmannen Bengtson som första namn och kräver en utredning för att åstadkomma en verklig veckovilodag.

Motiven för utredningarna varierar något. Motion 241 berör den snabba urbaniseringen och strukturförändringen i näringslivet, det höga arbetstempot och samhällets allt större krav på individen. Det påtalas att man riskerar att få en grupp unga, friska, starka och produktiva människor å ena sidan, och å andra sidan en grupp som behöver vård och hjälp. Man efterlyser en bättre planering och förebyggande åtgärder. Man vill koppla in socialarbetare och andra beteendevetare i planeringsarbetet på olika nivåer och i olika kommunala organ. Man nämner bostadsförmedlingar, stadsbyggnadskontor, skolstyrelser, kulturnämnder, idrottsstyrelser m. fl. I motionen 468 påtalar man att den inre miljöpolitiken -- som avser den psykiska tryggheten -- hittills inte fått spela den roll som är nödvändig för att goda livsmiljöer skall kunna skapas. Man kommer in på arbetsmiljön, boendemiljön och trafikmiljön, som kan vara psykiskt påfrestande. I sex punkter anger man grunden för utredningsarbetet: 1. Miljöplaneringen. 2. Brister och fel i det sociala vårdmönstret. 3. Rådgivningen inom utbildnings- och arbetsmarknadspolitiken. 4. Rådgivning och hjälp för individen att bemästra ogynnsamma attityder och reaktionssätt som kan föranleda skadlig stress. 5. Olika åtgärder för de inre miljöernas utformning och individens egen anpassning måste samordnas till en, som det heter, helhetlig miljöpolitik. 6. Den socialmedicinska och beteendevetenskapliga forskningen skall ges möjligheter att i största möjliga utsträckning medverka till ett säkert underlag för en helhetlig inre miljöpolitik.

I motionen 998 påtalas också att tillvaron kännetecknas av en stress och ett jäkt som leder till nedbrytande konsekvenser och att stressjukdomar är vår tids största problem. Motionärerna vill slå vakt om

vilodagen – söndagen. En ny affärstidslag bör enligt motionärerna skapas enbart för söndagen. Man bör vara restriktiv med dispenser; i lagen skulle stadgas att endast apotek, bensinstationer o. d. skulle få vara öppna på söndagen.

Alla dessa motioner har i olika sammanhang förekommit vid tidigare riksdagar. Så sent som vid 1971 års riksdag förekom en motion som krävde en parlamentarisk utredning om den inre miljöpolitiken. Motionen avslogs efter behandling i socialutskottet. Den hade också remitterats till socialstyrelsen och en rad andra verk, som avstyrkt utredning.

Som här tidigare sagts av herr Gustavsson i Alvesta pågår en rad utredningar på berörda område. En allmän översyn av arbetsfredslagstiftningen pågår sedan 1971. År 1969 tillsatte socialstyrelsen en utredning om den icke institutionsbundna socialvårdens målsättning och organisation. Inte mindre än sex arbetsgrupper är verksamma på området – det framgår på s. 8 i betänkandet. En av arbetsgrupperna behandlar frågor om uppsökande och förebyggande verksamhet samt samhällsplanering. En annan arbetsgrupp behandlar frågor om kontakter med socialvårdens gränsområden – skola, arbetsmarknad, socialförsäkring, sjukvård, polisväsende, kriminalvård samt frivilliga ideella organisationer. Utredningens huvudgrupp framlade i fjol rapporten Integrerat samhälle (Socialstyrelsen redovisar, nr 21). Rapporten har remissbehandlats och är nu föremål för bearbetning. Man har vidare den stora socialutredningen som skall göra en översyn av hela den sociala vårdslagstiftningen.

När det gäller arbetstidslagstiftningen antog vi ju i höstas den nya affärstidslagen, och vi har bara tre månaders erfarenhet av den. Det är alltför kort tid för att vi skall kunna ta upp en ny debatt om detta; vi måste avvakta ytterligare erfarenheter.

Det pågår också en rad andra utredningar på hithörande områden. Servicekommittén behandlar boendemiljöfrågor. Boendeutredningen, som det varit mycken diskussion om här i dag, utreder det framtida bostadsbyggandet. Andra utredningar är trafikbulerutredningen och 1968 års barnstugeutredning. En utredning tar upp skolans inre arbete. Och till sist får vi inte glömma den stora arbetsmiljöutredningen.

Vi har dessutom en rad verk och institutioner som skall följa de här frågorna: socialstyrelsen, som nu är samordnad med medicinalstyrelsen, samt bostadsstyrelsen och arbetsmarknadsstyrelsen. Alla dessa har viktiga funktioner att bevaka, och riksdagen är ju direkt representerad i dessa verk genom lekmän.

När det gäller att utnyttja samhällsvetare och socialarbetare i vårt arbete råder inga delade meningar mellan utskottsmajoriteten och reservanterna, utan vi anser att man bör utnyttja denna arbetskraft i all möjlig utsträckning. Det framgår också av betänkandet, och jag skall inte trötta med att läsa ur det.

Vi vet också att det tidigare rått brist på socialarbetare men att man nu har gått in för att utbilda fler och fler sådana genom att bygga ut högskolorna. Det är på samma sätt när det gäller andra beteendevetare; i den utsträckning det är möjligt att använda dem i samhällsarbetet skall vi naturligtvis också ta deras kunskaper i anspråk.

Vad vi här är oense om är huruvida det skall tillsättas en utredning

Onsdagen den
19 april 1972

*Riktlinjer för en
inre miljöpolitik,
m. m.*

eller inte. Jag har hänvisat till de utredningar som pågar och anser att vi måste avvakta resultatet av deras arbete. Vi är väl medvetna om att det är stora och viktiga problem som här har tagits upp, men när det nu finns flera utredningar som har i uppgift att följa dessa frågor har utskottet i likhet med förra årets riksdag inte ansett att det finns någon anledning att begära en ny parlamentarisk utredning.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c):

Herr talman! Det referat som herr Dahlberg här gjort av motionerna har jag ingen invändning emot. Vad vi är oense om är huruvida det räcker med de utredningar som nu arbetar — som jag sade är de splittrade och arbetar var för sig — eller om vi behöver en övergripande utredning med miljöpolitisk målsättning. Vi hävdar att det finns ett behov av en sådan utredning, om vi skall kunna komma till rätta med dessa problem.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten A

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Larsson i Öskevik m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Gustavsson i Alvesta begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 8 punkten A röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Larsson i Öskevik m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Gustavsson i Alvesta begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	241
Nej	—	68
Avstår	—	4

Punkten B

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Larsson i Öskevik m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Gustavsson i Alvesta begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 8 punkten B röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Larsson i Öskevik m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Gustavsson i Alvesta begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 196
Nej — 113
Avstår — 4

Nr 61

Onsdagen den
19 april 1972

*Psykologutbild-
ningen*

Punkten C

Utskottets hemställan bifölles.

§ 13 Föredrogs utbildningsutskottets betänkande nr 10 i anledning av motion angående utbildningen av företagare.

Utskottets hemställan bifölles.

§ 14 Psykologutbildningen

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande nr 11 i anledning av motioner om psykologutbildningen.

I detta betänkande hade behandlats

motionen 1972:1119 av herr Korpås m. fl. (c, fp) vari hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde

1. att alla studerande som påbörjat femårig psykologutbildning skulle få fullfölja den,

2. att inga spärrar fick förekomma inne i den femåriga psykologutbildningen,

3. att universitetskanslersämbetet fick i uppdrag att utreda frågan om biträdande psykologer i enlighet med vad som i motionen anförts,

motionen 1972:1142 av herr Nordstrandh m. fl. (m) vari hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde åtgärder syftande till att göra psykologutbildningen enhetlig och femårig, varvid spärrar under pågående utbildning ej skulle förekomma.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1119 i vad avsåg utredning om biträdande psykologer,

2. att riksdagen skulle avslå motionerna 1972:1119 och 1972:1142 i vad avsåg en sammanhängande femårig psykologutbildning,

3. att riksdagen i anledning av motionerna 1972:1119 och 1972:1142 som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört om ökad intagning till psykologexamen.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande kvotering vid intagningen till utbildning av herr Nordstrandh (m) och fru Sundberg (m), som ansett att utskottet under 2

Onsdagen den
19 april 1972

*Psykologutbild-
ningen*

bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionerna 1972:1119 och 1972:1142 som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna förordad om treårig och femårig psykologutbildning.

2. beträffande fortsatt utbildning

a. av herr Nordstrandh (m) och fru Sundberg (m), som ansett att utskottet under 3 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionerna 1972:1119 och 1972:1142 som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört om avslutande utbildning,

b. av herr Berndtson i Linköping (vpk), som ansett att utskottet under 3 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionerna 1972:1119 och 1972:1142 som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanten anfört om ökad intagning till PEG-utbildningen i avvaktan på en samlad översyn av psykologutbildningen.

Herr NORDSTRANDH (m):

Herr talman! Utformningen av psykologutbildningen i vårt land har diskuterats ganska länge, stundom med en viss hetta. Efter grundexamen på tre år, varigenom den studerande blir biträdande psykolog, skall bara ett litet fåtal få gå vidare in på den tvååriga s. k. PEG-utbildningen, som leder till psykologexamen.

Framför allt spärifrågan har stått i förgrunden i debatten. Det förslag från UKÄ om nya bestämmelser som nu är föremål för Kungl. Maj:ts prövning innebär att allt blir vid det nuvarande i vad avser spärifrågan för dem som efter avslutad grundutbildning på tre år önskar fortsätta studierna i ytterligare två år fram till psykologexamen. Universitetskanslern anser att frågan om eventuell hårdare spärri för utbildningslinje 4 a, alternativt kvotering vid intagning till linje 4, så att somliga studerande garanteras en femårig utbildning, andra en treårig, hör samman med vad U 68 kan komma fram till i fråga om dels dimensioneringen av den eftergymnasiala utbildningen, dels normerna för eventuell begränsning och antagning till spärrad utbildning. Utskottets majoritet ansluter sig till universitetskanslern och anser att frågan om psykologutbildningens framtida organisation inte bör prövas förrän U 68 framlagt sitt betänkande. Det innebär att något resultat av en sådan prövning inte kan presteras förrän in på andra hälften av 1970-talet. Kvar skall alltså stå spärren inne i den femåriga psykologutbildningen åtskilliga år framåt med alla de konsekvenser och olägenheter för de studerande som så häftigt debatterats.

Reservanterna bakom reservationerna 1 och 2 a i utbildningsutskottets betänkande menar att så kan det inte få fortgå, utan en ändring bör komma till stånd omgående, innebärande följande: Två utbildningsvägar bör finnas. Båda behövs. Utbildningen till s. k. självständig psykolog skall vara femårig och sammanhållen, inte sönderbruten av en ineliggande spärr. Utbildningen till s. k. biträdande psykolog skall som tidigare vara treårig. De båda utbildningarnas omfattning begränsas genom att man

fastställer ett högsta antal studerande för varje utbildning. Spärren – om en sådan behövs, vilket torde vara ofrånkomligt – sätts in vid intagningen till utbildningslinje 4. Det skall vara den enda spärren för båda intagningsgrupperna.

Resultatet av de förhållanden som nu råder inom psykologutbildningen är att många studerande, som i begynnelsen av sina studier avsåg att utbilda sig till självständiga psykologer, alltså med en studiegång på tre plus två år, stoppas genom spärren efter de tre första åren. Det är givetvis milt uttryckt högst otillfredsställande för den enskilde. Från arbetsmarknadssynpunkt förefaller därutöver behovet av självständiga psykologer, alltså sådana med en femårig utbildning, vara större än tillgången. Utskottsmajoriteten är medveten om den här problematiken och finner "det väsentligt att intagningen till den tvååriga avslutande utbildningen ökas och sålunda prioriteras vid universitetskanslerns fördelning av kursanslaget".

Det är i och för sig ett tacknämligt uttalande men inte enligt vår uppfattning tillräckligt förpliktande. Vad innebär begreppet "ökas" utan någon antydning om kvantitetsbestämning? Vi reserverar från moderat håll menar att de som genomgått den treåriga grundutbildningen enligt nu gällande utbildningsgång bör garanteras möjlighet att, om de så önskar, genomgå den tvååriga avslutande utbildningen fram till självständig psykolog. Om grund- och avslutningsutbildningen med hänsyn till kursanslagen och handledarresurserna – det är dock förmodligen inte så ont om handledare som man velat påskina – inte kan ske i ett sammanhang, bör systemet med s. k. återkommande utbildning tillgripas. Universitetskanslern bör kunna ge sådana prioriteringar att garantin uppfylls om också med någon tidsutdräkt.

Samhällets behov av psykologisk kunskap är uppenbar och ökas mer och mer, samtidigt som det är lika uppenbart att teknologiska och ekonomiska insatser i samhället inte ensamma löser vissa av dagens problem. Kostnaderna för psykologutbildningen får nog ändå bedömas som relativt blygsamma. Sätts psykologisk kunskap in i rätt tid i förebyggande syfte, kan kanske t. o. m. samhällsekonomiska besparingar göras.

Herr talman! Jag har begärt ordet därför att jag inte är tillfreds med utbildningsutskottets betänkande på denna punkt.

Herr KÄLLSTAD (fp):

Herr talman! Jag har begärt ordet därför att jag inte är tillfreds med utbildningsutskottets betänkande på denna punkt.

Tillsammans med bl. a. herr Korpås har jag väckt motionen 1119, som jag inte anser har blivit så tillgodosedd som jag hade önskat. Visserligen framhåller utskottet att intagningen till psykologutbildningen skall ökas och prioriteras vid universitetskanslersämbetets fördelning av kursanslaget samt att detta kommer att medföra en viss förskjutning i relationen mellan utbildade psykologer och biträdande psykologer, innebärande en ökning av kategorin utbildade psykologer. Det kommer fortsättningsvis att betyda att man konserverar en uppdelning i två kategorier psykologer, och det blir praktiskt taget omöjligt för de flesta treårsutbildade att

Nr 61

Onsdagen den
19 april 1972

*Psykologutbild-
ningen*

Onsdagen den
19 april 1972

*Psykologutbild-
ningen*

fortsätta med den tvååriga påbyggnadsutbildningen på grund av den spärr som införs. Höstterminen 1969 infördes fasta studiegångar vid de filosofiska fakulteterna, vilket innebar mera målinriktade studier. Samtidigt tillsattes genom universitetskanslersämbetets försorg utredningarna TIG och PEG. TIG betyder utredningen om tillämpningsmoment i den grundläggande utbildningen för blivande psykologer - alltså treårsutbildningen. PEG betyder utredningen om psykologutbildningen efter grundexamen. Denna senare utredning skulle utforma innehållet för fjärde och femte året i den psykologutbildning som redan har påbörjats av flera hundra studenter.

Ytterligare 1 200 studenter hann, såvitt jag vet, påbörja sina studier innan den sistnämnda utredningen, utredningen om psykologutbildningen efter grundexamen, lade fram sitt förslag i mars 1971. Enligt detta förslag skall ca 80 procent av de studenter som påbörjat sin psykologutbildning spärras ut efter tre års studier. Det blir fortfarande tal om två kategorier psykologer: biträdande och självständiga.

Efter vad jag förstär talar kvalitetsmässiga skäl för en femårig psykologutbildning, i första hand i varje fall. En endast treårig utbildning är otillräcklig för att ge en någorlunda bred kompetens såsom psykolog. Såvitt mig är bekant nöjer man sig inte i något annat land med mindre än fem års utbildning. I Danmark och Norge tar utbildningen sex och sju år, och i USA är utbildningstiden faktiskt ännu längre.

De flesta av de psykologer som nu arbetar upplever också sin utbildning såsom otillräcklig. Därför vidareutbildar de sig på egen hand. Lärarna anser sig inte kunna utbilda psykologer på mindre än fem år. Så gott som alla remissinstanser anser att femårsutbildningen behövs.

Mot den ekonomiska motivering som har anförts för en spärr vill jag säga, att den besparing som man tror sig göra genom en spärr nog är ganska illusorisk eftersom biträdande psykologer ändå måste vidareutbilda sig, vilket ju kostar samhället stora summor genom bidrag, förlorad arbetstid och annat.

Den 12 januari i år beslöt universitetskanslersämbetet att en spärr skulle införas före de två sista åren i psykologutbildningen. Den leder till att studerande utan fullständig psykologutbildning släpps ut på arbetsmarknaden med ganska små möjligheter att få tjänster, vilket inte är vidare hållbart. Den redan nu hårda spärren vid antagningen till psykologutbildningen kommer alltså att kompletteras med en spärr efter tre år.

Den treåriga utbildningen är heller inte tillräcklig, vilket jag redan har antytt. Den blir begränsad och individcentrerad. Den tar inte hänsyn till moment som gäller profylax, kommunikation och rådgivning samt behandling av grupper och organisationer, något som självfallet skall ingå i psykologens kunskaper.

En spärr mitt i utbildningen, som medför att flertalet inte får möjligheter att fullfölja sina studier, ger också stora negativa konsekvenser för studierna på grundnivån. Ett särskilt intag av lämplig storleksordning borde då kunna ske vid studiernas början, och psykologutbildningen borde bli femårig och enhetlig.

Det råder i dag stort behov av självständiga psykologtjänster inom

gamla arbetsområden -- det gäller t. ex. klinisk psykologi, skol- och arbetspsykologi -- men också inom nya områden, t. ex. åldringsvård, sjukvård, kriminalvård, barnstugeverksamhet och omsorgsvård, såsom det betonas i bl. a. socialstyrelsens och skolöverstyrelsens remissvar på utredningen om psykologutbildningen efter grundexamen.

Jag skulle, herr talman, kunnat yrka bifall till den gemensamma c- och fp-motionen 1119 av herr Korpås och mig och ytterligare några ledamöter, men jag skall inte göra det, på grund av behandlingen av ärendet i utskottet och de reservationer som nu föreligger av herr Nordstrandh och fru Sundberg, reservationerna 1 och 2 a. Jag vill deklarera att jag kommer att rösta för dessa båda reservationer, och jag yrkar också bifall till dem.

Herr BERNDTSON i Linköping (vpk):

Herr talman! När det stod klart att en stor del av dem som påbörjat psykologutbildning inte skulle kunna fullfölja den femåriga utbildningen utan efter tre år få gå ut som biträdande psykologer, upplevdes detta av många studenter som ett svek. En hård spärr hade passerats vid intagningen -- ytterligare en skulle de sedan passera för att nå psykologexamen.

Jag hade tillfälle redan i januari i år att med statsrådet Moberg diskutera den situation de studerande hamnat i. Av den debatten framgick att regeringen inte var beredd att vidta några åtgärder för att lösa det problemet.

Med anledning av ett par motioner har utbildningsutskottet prövat frågan om psykologutbildningen. Tyvärr har utskottsmajoriteten stannat vid den föga förpliktande formuleringen, att man, som det heter, finner det "väsentligt att intagningen till denna utbildning ökas" och att detta kommer att innebära "en viss förskjutning i relationen mellan utbildade psykologer och biträdande psykologer innebärande en ökning av den förra kategorin".

I sak kan man anse att formuleringarna är ett erkännande av det riktiga i de studerandes krav, men det är ändå en ganska mager kost som bjuds. "Innebärande en ökning" säger utskottet -- men i vilken storleksordning? Därom sägs ingenting. Utskottet ger egentligen inget svar till alla dem som nu står inför risken att inte få fullfölja den femåriga utbildningen.

Vanligtvis brukar man hänvisa till remissinstanserna när det gäller ställningstaganden i utskott och i riksdag. I det nu aktuella ärendet är det ett faktum att ett betydande antal remissinstanser menar att psykologutbildningens dimensionering bör regleras vid ett tidigare skede än efter tre års grundläggande studier. Flera remissinstanser förordar för övrigt en sammanhållen femårig utbildning. Därtill har önskemål om en samlad översyn av psykologutbildningen framförts.

I en reservation till utskottets betänkande har jag erinrat härom. Jag menar vidare att konsekvenserna otillräckligt klarlagts av att antalet biträdande psykologer kommer att bli så stort i förhållande till antalet psykologer med femårig utbildning.

Det finns flera faktorer som bör undersökas, dels hur denna fördelning

mellan biträdande och färdigutbildade psykologer inverkar på de områden där psykologerna skall verka, dels hur sysselsättningsläget blir för det stora antalet biträdande psykologer. Någon genomtänkt ständpunkt i fråga om dessa bägge kategorier av psykologer förefaller inte finnas.

Utbildningsutskottets majoritet anför också att utredningsarbete pågår i U 68 och menar att psykologutbildningens framtida organisation senare kommer att bli föremål för prövning.

Så mycket orimligare är det då att följa UKÄ:s förslag om den snäva dimensioneringen av PEG-utbildningen innan detta utredningsarbete är slutfört.

I reservationen har jag därför hävdat att i avvaktan på en samlad översyn av psykologutbildningen intagningen till PEG-utbildningen ökas, så att de som påbörjat eller nu genomgått treårig utbildning har möjlighet att fullfölja utbildningen till självständig psykolog.

Förutsättningen för att öka intagningen i sådan omfattning är givetvis att denna utbildning prioriteras vid fördelningen av anvisade medel men också att särskilda åtgärder vidtages för att lösa handledarfrågan.

Resursskäl har anförts som motiv för den föreslagna dimensioneringen av PEG-utbildningen. Men när man talar om resurser måste man ha både plus- och minuskonto. Man kan inte bara tala om vad utbildningen kostar samhället utan att också ta med vad som för samhället kan besparas på andra områden, där psykologerna skall verka. Varje enskilt fall som kan räddas väger säkert upp utbildningskostnaderna för åtskilliga psykologer.

Jag tror heller inte man kan nöja sig med nuvarande antal psykologtjänster som mätare på behovet. En rad nya områden tillkommer, där välutbildade psykologers insatser behövs. Alltför ofta möter vi denna begränsade syn på samhällsinsatser, utan anknytning till den helhetsbild som erfordras för sammanhanget.

En samlad översyn av psykologutbildningen, med beaktande av utbildningens innehåll och dimensionering, arbetsmarknadsfrågorna liksom arbetsuppgifterna är sålunda befogad. I avvaktan på en sådan översyn bör intagningen till PEG-utbildningen ökas, så att de som nu genomgått eller påbörjat den treåriga utbildningen beredes möjlighet att fullfölja utbildningen till självständig psykolog.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen 2 b.

Fru GRADIN (s):

Herr talman! På psykologernas arbetsmarknad finns, som herr Nordstrandh redan har sagt, sedan länge dels biträdande psykologer, dels självständiga psykologer. Det vanliga är att man först skaffar sig grundutbildningen och går ut på arbetsmarknaden som biträdande psykolog. Den utbildningen får man i dag genom att försöka komma in på utbildningslinje 4 a vid filosofisk fakultet, och den linjen är spärrad. Ville man sedan gå vidare och få möjlighet att arbeta som självständig psykolog, fick man tidigare gå in i forskarutbildningen och skaffa en licentiatexamen. Men i och med att riksdagen 1969 avskaffade licentiatexamen genom den reform som då skedde av forskarutbildningen blev det aktuellt att också reformera psykologutbildningen, dvs. utbildningen efter grundexamen. Ett förslag finns nu om detta. Det förslaget innebär

att utbildningen av psykologer förblir oförändrad. Man får alltså dels en treårig utbildning för biträdande psykologer och en därpå följande tvåårig utbildning för blivande självständiga psykologer.

Nu kräver man här en femårig sammanhållen psykologutbildning. I sitt betänkande säger utskottet att vi i och för sig har förståelse för de önskemål som i olika sammanhang förts fram om en sammanhängande psykologutbildning. Men vi kan i den här debatten inte helt bortse från den yrkesstruktur som finns på den här sektorn. Dessutom har utskottet klart sagt att U 68 inom sitt utredningsarbete bl. a. ägnar vårdområdet speciell uppmärksamhet. En eventuell förändring av psykologutbildningen bör alltså, som utskottets majoritet ser det, anstå tills en prövning av U 68:s hela arbete har skett. Vi har alltså inte helt avvisat den frågan utan ställer den på framtiden.

Utskottet har också ägnat mycket ingående diskussioner åt avvägningen mellan det antal elever som skall tas in för grundutbildningen och det antal som sedan även skall erhålla den tvååriga påbyggnaden. Vi är klart medvetna om behovet av självständiga psykologer, och vi ger också på den punkten till känna att vi vill se en förskjutning mellan utbildade psykologer och biträdande psykologer till de förras fördel för att i det här skedet komma till rätta med problematiken.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr NORDSTRANDH (m) kort genmäle:

Herr talman! U 68, fru Gradin, kan knappast återopas med full evidens då den utredningen framför allt sysslar med studieorganisatoriska problem och inte primärt befattar sig med olika utbildningslinjers innehåll. Den huvudvärken får beställaren av en utbildningslinje dras med.

Vad U 68 kan åstadkomma, fru Gradin, ligger dessutom, som jag inledningsvis framhöll i mitt förra anförande, alltför långt fram i tiden. Det är knappast försvarligt att vänta så länge med förändringar till det bättre.

Till slut vill jag än en gång understryka, att den garanti – om man nu kan kalla det så – som utskottet vill ge de studerande som genomgått den treåriga utbildningen att kunna fortsätta med den tvååriga påbyggnadsutbildningen är synnerligen otillfredsställande och mager. Vad betyder ordet "ökas" när utskottet talar om att något öka det antal som får genomgå den tvååriga avslutande utbildningen? Det kan betyda att detta antal ökas mycket, men det kan också – och det finns det väl anledning att frukta – betyda att antalet ökas litet, knappast något. Man kan ändå säga att en ökning ägt rum. Utskottet har enligt min mening varit alltför snällt emot de studerande som vill fullfölja sin utbildning till självständiga psykologer. Vår reservation 2 a tillgodoser på ett mycket bättre och effektivare sätt de studerandes berättigade önskemål.

Herr KÄLLSTAD (fp) kort genmäle:

Herr talman! Fru Gradin nöjer sig med en viss förskjutning i relationen mellan utbildade psykologer och biträdande psykologer, och

Nr 61

Onsdagen den
19 april 1972

*Psykologutbild-
ningen*

det skulle innebära en ökning för kategorin utbildade psykologer. Men en sådan förskjutning i relationen löser ju inte problemet för de studerande som har börjat sin psykologutbildning i god tro att den skulle kunna fullföljas med att omfatta 3 + 2 år, alltså en femårig utbildning, och som genom universitetskanslersämbetets beslut kommit i en spärrsituation.

Antalet sökande till psykologlinjen 4 a var 2 180 höstterminen 1969. Men höstterminen 1971, när PEG, alltså arbetsgruppen för psykologutbildning efter grundexamen, hade publicerat sitt förslag, var antalet nere i 660. Vårterminen 1972 hade siffran sjunkit till 440. I Göteborg fanns det t. o. m. fler platser än sökande enligt vad jag har fått veta.

Att våga sig på en utbildning med en osäker framtid, t. ex. en med spärrar mitt i utbildningen, kräver av de studerande en social och ekonomisk trygghet som många av dem saknar. En sådan spärr skulle också öka den sociala snedrekryteringen, menar jag.

På PUKAS:s linje för psykologutbildningen finns ju redan en spärr, nämligen en inträdesspärr, och det är rimligt att man dimensionerar utbildningen så, att man inte i utbildningen genom att som nu sker förebära resursskäl inför ytterligare en spärr som utesluter ungefär 80 procent av studenterna från fortsatt utbildning. Det kan inte vara en riktig och rimlig lösning.

Jag vidhåller min deklaration och mitt yrkande.

Herr BERNDTSON i Linköping (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag anser nog att det är riktigare att återopa U 68 som stöd för min reservation än som stöd för UKÄ:s förslag. Vilka blir konsekvenserna under tiden man avvaktar och väntar på U 68:s förslag? Ökar man inte skevheten i fördelning mellan de båda kategorierna under tiden?

Redan begreppet biträdande psykolog som har använts i de här sammanhangen anger att det finns eller borde finnas vissa begränsningar i arbetsuppgifterna. Men i dag får de biträdande psykologerna utan att ha den utbildning de borde ha fullgöra arbetsuppgifter som egentligen förutsätter färdigutbildade psykologer. Detta är naturligtvis inte tillfredsställande, vilket också de studerande har påpekat i den aktuella debatten.

Jag vill än en gång understryka behovet av psykologer inom olika områden, det må gälla kriminalvård, ungdomsvård, barnavård, familjebyråer eller annat. Det tillkommer ständigt nya områden. Jag tror också att man skall tänka på sådana förhållanden som att exempelvis elevunderlaget för en skolpsykolog i dag är alltför stort. Det behövs alltså förstärkningar även på det området.

Jag är medveten om — och det sägs också i reservationen — att särskilda åtgärder behövs för handledarfrågan. Den frågan är naturligtvis aktuell även med utskottets skrivning om ökad intagning till denna utbildning, innebärande ökning av antalet utbildade psykologer i förhållande till biträdande psykologer, som man säger, såvida man menar någon väsentlig förändring med sin skrivning. Visst är det väl en förskjutning i relationen mellan de båda kategorierna, även om det är fråga om en eller annan på varje kursort. Men så blygsam kan väl ändå inte utskottsmajoriteten vara.

Fru GRADIN (s) kort genmäle:

Herr talman! Utskottets majoritet har ansett att det är väsentligt att avvakta U 68 för att se vad denna utredning kommer att säga beträffande vårdsektorn. Det finns all anledning att få en helhetssyn på utbildningen just inom dessa områden och att kanske också knyta an till andra utbildningar på vårdområdet.

Herr Nordstrandh frågade vidare vad som menas med att öka relationerna mellan de båda kategorierna psykologer. Ja, det är dessa problem som utskottet har resonerat om, nämligen frågan om resurser och möjligheterna att få fram handledare. Men vi säger från utskottet klart ifrån att vi vill ha en förändring i relationerna mellan de båda grupperna till de självständiga psykologernas fördel, eftersom vi är medvetna om att det föreligger ett behov av just denna grupp av personer och att vi också kan vänta ökade krav på det området. Ingen kan emellertid i dag säga exakt hur många som behövs i den ena eller den andra gruppen.

Till herr Källstad, som hävdar att många i god tro har börjat den aktuella psykologutbildningen i föreställningen att man skulle få en femårig utbildning, vill jag säga att det ändå vid utbildningens början har givits information om att det kommer att ske en prövning efter genomgången grundutbildning.

Herr NORDSTRANDH (m) kort genmäle:

Herr talman! Vi kan väl alla vara överens om att förhållandena inom psykologutbildningen inte är tillfredsställande. Enligt min mening skulle man få vänta för länge, om man avvaktade en förändring till det bättre till följd av de förslag U 68 kunde tänkas komma att framlägga på detta område. Ingenting av vad U 68 kan tänkas föreslå kan vara i funktion i sinnevärlden förrän långt in på 1970-talet.

Fru Gradin säger mycket riktigt att utskottet vill ha en förändring i relationerna mellan de treårs- och femårsutbildade, men jag efterlyser fortfarande storleken på den förändring som utskottet önskar få till stånd. Man har inte angivit den minsta bestämning, och fru Gradin vill som talesman för utskottet inte ens göra ett tillägg såsom "betydande förändring" eller något dylikt.

Herr BERNDTSON i Linköping (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Fru Gradin säger att ingen i dag kan säga hur många som behövs av den ena eller den andra kategorin. Men är det inte just vad UKÄ i sitt förslag i praktiken gör med den dimensionering av utbildningen som där förekommer? Vad jag finner så otillfredsställande är att man dels talar om behovet av utredning, dels sedan vidtar sådana åtgärder som begränsar den fortsatta utbildningen. Det är också det jag har vänt mig emot i min reservation.

Herr RICHARDSON (fp):

Herr talman! Jag hade inte tänkt begära ordet i denna debatt, men jag vill ändå såsom denna har utvecklat sig göra några enkla konstateranden.

Onsdagen den
19 april 1972

*Psykologutbild-
ningen*

Jag vill då allra först notera att det finns en relativt fast yrkesstruktur inom detta område sedan ett par decennier. Vi har, som sagts av flera talare, två yrkeskategorier med olika omfattande utbildning och för övrigt med olika lönesättning, som korresponderar mot dessa skillnader.

Detta måste vi ha klart för oss och inte glömma bort under resonemangets gång. Om vi talar om psykologutbildning, skall vi inte tala om utbildning av biträdande psykologer. Och när vi talar om arbetsuppgifterna, skall vi också hålla isär de här två yrkeskategorierna. Yrkesstrukturen kan avläsas på olika sätt, och den är för övrigt i praktiken sanktionerad av Sveriges Psykologförbund. Denna fackliga organisation utfärdar behörighetsbevis för de båda kategorierna. Under 1970 utfärdades behörighetsbevis för 37 psykologer och för 346 biträdande psykologer, förra året för 63 psykologer och 503 biträdande psykologer.

Om man tittar på tjänsterna, finner man motsvarande förhållanden. Sveriges Psykologförbund gjorde en undersökning av antalet psykologtjänster och biträdande psykologtjänster våren 1969 och kom fram till att det fanns 440 heltidsanställningar för biträdande psykologer och 267 för psykologer. Detta är alltså ett faktum som vi inte utan vidare kan komma ifrån.

Man kan fråga sig vad som skulle bli konsekvenserna, om man nu utan vidare förändrade den här strukturen och avskaffade de biträdande psykologerna. Det är självfallet svårt att avgöra det. Ett är dock säkert. Det skulle ingalunda bli så att tjänsterna som biträdande psykologer helt plötsligt skulle förvandlas till psykologtjänster. Man kan ganska säkert utgå ifrån att flertalet förblir tjänster av det slag som de nu är eller omvandlas till tjänster för personal på samma utbildningsnivå men med en annan inriktning, t. ex. kuratorer med socionomutbildning. Det är därför svårt att förstå hur Sveriges Psykologförbund tror sig kunna gynna den praktiska psykologin i vårt land genom att avskaffa utbildningen till biträdande psykologer.

Det bästa som nu kan göras, som jag ser det och som utskottets majoritet ser det, är att de båda utbildningsvägarna stabiliseras såsom TIG- och PEG-utredningarna har föreslagit samt att såsom utskottet också föreslagit det sker en viss förskjutning i relationerna mellan antalet studerande på de båda linjerna, så att antalet psykologer blir relativt sett större. Om detta på längre sikt bör leda till en avgörande förändring av arbetsmarknaden på det här området är det för tidigt att yttra sig om.

Så slutligen några synpunkter på spärfrågan. Utgångspunkten är ju den att spärr är nödvändigt av flera skäl. Det har inte ifrågasatts av någon. En annan utgångspunkt är självfallet den att alla spärrar leder till olyckliga konsekvenser för dem som inte kan passera spärrarna. Frågan är i stället: Var skall spärren sättas in?

Representanter för Psykologförbundet har uppenbarligen svävat en smula på målet. De har för folkpartiets och centerpartiets utbildningsdelegationer förklarat att det inte skulle vara lämpligt att ta in studenter på två skilda villkor till grundutbildning, linje 4 a, och det finns två skäl att inte göra en kategoriklyvning omedelbart från början. Det ena skälet är att det rimligtvis är svårare att göra urvalet till den högre utbildningen efter gymnasieskolan. Vi måste få ett bättre urval om det sker efter den

Onsdagen den
19 april 1972

*Psykologutbild-
ningen*

treåriga TIG-utbildningen. Det andra skälet är att det skulle uppstå en för de studerande ganska otrevlig situation, om bland dem som går utbildningslinje 4 a vissa är intagna på den högre utbildningsgången och vet att de skall få utbildning fram till psykologexamen, medan deras kamrater är intagna på den treåriga som leder till biträdande psykologexamen. Den grundläggande undervisningen skall ju vara gemensam. Det var just detta argument som representanterna för Psykologförbundet framförde i diskussionen med oss.

Jag kan inte finna annat än att den lösning som nu presenteras av utskottet är den i dagsläget bästa eller, om man så vill, den minst dåliga, och jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr NORDSTRANDH (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara helt kort konstatera att herr Richardsons resonemang om avskaffande av tjänsterna som biträdande psykolog inte har relevans i vad gäller reservationen 1. Vi räknar där med två typer av utbildning och alltså även två typer av tjänster.

Fru SUNDBERG (m):

Herr talman! Låt mig börja med att konstatera att herr Richardson i det anförande han nu höll gjorde avsteg från önskemålen i motionen 119. Där begärde nämligen centerpartiet och folkpartiet att alla studerande som påbörjat femårig psykologutbildning skall få fullfölja den och att inga spärrar skall få förekomma i den femåriga psykologutbildningen.

Herr talman! Jag begärde ordet för att i någon mån bemöta vad fru Gradin sade, nämligen att man får en treårig och en tvåårig påbyggnadsutbildning och att information har givits de studerande om att spärrar skulle komma. Psykologerna studerar beteendevetenskap. Men jag har all respekt för att de trots sina kunskaper i beteendevetenskap inte kunnat förstå regeringens beteckning gentemot dem själva. De har varit i sällsynt hög grad utsatta för försöksverksamhet av olika slag – utredningar, förslag, provisorier och nu utspärrningar. Det kan inte vara rimligt att behandla en studerandegrupp så som regeringen gjort i vad gäller psykologerna.

1969, när de började studera enligt den nya studieordningen, UKAS, beslutade man också provisoriska bestämmelser för tredje året, och 1971 fastlades detta med ett nytt beslut, och 1972 kom förslaget om utspärrning. Det är inte att undra på att psykologerna har reagerat.

Det var med glädje vi från moderata samlingspartiets sida konstaterade att vår reaktion inför förslaget om spärrar delades av de andra borgerliga partierna och också av kommunisterna. När riksdagen nu skall ta ställning till utskottets betänkande är det moderata samlingspartiets representanter som fullföljt kraven i motionerna och – jag vill också säga det – herr Berndtson från kommunisternas sida. Skillnaden är att vi inte bedömt att det nationalekonomiskt är möjligt att i dag direkt garantera alla en femårig utbildning. Men vi har med vår reservation velat hänvisa till möjligheten till återkommande utbildning och begärt en prioritering av dessa studerandes önskemål om de önskar fullfölja den.

Jag vill göra en erinran. Här har, inte minst från herr Richardson,

Onsdagen den
19 april 1972

*Psykologutbild-
ningen*

framhållits svårigheten att anordna två olika utbildningar. Men detta förekommer ju inte minst när det gäller t. ex. intagning till receptarie- och apotekarutbildning. Vi måste klart skilja de två utbildningslinjerna åt. Den ena är en psykologutbildning och den är femårig. Den bör så vara i vårt land liksom i andra länder. Men vad den treåriga utbildningen beträffar finns det, förutom möjligheten att de som genomgått den kan tjänstgöra som biträdande psykologer, andra yrkesområden där en utbildning i psykologi är utomordentligt värdefull. Herr Berndtson nämnde några av dem. Jag kan erinra inte minst om den stora satsning som måste göras på utformningen av arbetsmiljön i framtiden. Därtill har vi — det har också framkommit i remissyttrandena såväl från AMS som från socialstyrelsen — andra och alldeles nya områden såsom marknadsförare, reklammän, personalassistenter, personalchefer osv.

Det är ingen risk att det kommer att bli en brist på platser eller sysselsättning för dem som genomgår den kortare utbildningen.

Men vad detta betänkande rör är i första hand psykologutbildningen. Den reaktion som kommit från Psykologförbundet och de psykologstuderandes sida har gällt införandet av spärren i den utbildningen. Herr Nordstrandh och jag har i våra reservationer anvisat alternativa tillvägagångssätt. Det glädde mig att herr Källstad kommer att stödja våra reservationer i denna fråga, och jag kan bara beklaga att de andra partierna inte följt upp sina motioner.

Herr RICHARDSON (fp):

Herr talman! Fru Sundberg påstår att jag har gjort avsteg från motionen 119, som väckts av två folkpartister och två centerpartister. Det är en riktig iakttagelse. Motionärerna och jag har haft olika bedömning; det hade vi redan under motionstiden, och jag kan inte finna att det är något märkligt med det. Vi som sitter i utskottet har därmed inte gjort avsteg från någon linje som vi tidigare har haft.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Nordstrandh och fru Sundberg, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Nordstrandh begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 11 punkten 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Nordstrandh och fru Sundberg.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarans ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Nordstrandh begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 258
Nej — 44
Avstår — 6

Nr 61

Onsdagen den
19 april 1972

Psykiologutbild-
ningen

Punkten 3

Propositioner gavs på bifall till 1:o utskottets hemställan, 2:o reservationen nr 2 a av herr Nordstrandh och fru Sundberg samt 3:o reservationen nr 2 b av herr Berndtson i Linköping, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då herr Nordstrandh begärde votering, upptogs för bestämmande av kontrapositionen änyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan herr Berndtson i Linköping begärt votering beträffande kontrapositionen, upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaran till kontraposition i huvudvoteringen angående utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 11 punkten 3 antar reservationen nr 2 a av herr Nordstrandh och fru Sundberg röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaran till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen nr 2 b av herr Berndtson i Linköping.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarans ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Berndtson i Linköping begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 50
Nej — 25
Avstår — 230

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaran bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 11 punkten 3 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaran bifallit reservationen nr 2 a av herr Nordstrandh och fru Sundberg.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarans ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Nordstrandh begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 238
Nej — 49
Avstår — 22

Nr 61

Onsdagen den
19 april 1972

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren uppskjuta behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan till morgondagens sammanträde.

§ 15 Kammaren åtskildes kl. 23.54.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Solveig Gemert